

Stigma and the Discourse of Exclusion in Sadegh Hedayat's Narratives

Parsa Yaghoobi Janbeh Saraei *, Najmedin Rostam Younis **

Abstract

In the contemporary world, by passing the universal epistemological-disciplinary system and the aristocratic/class belief of the classical world, it became possible to pay attention to the individual world and the individuality of individuals, and the identity of textual subjects based on their lifestyles and types of personal and social capitals is the subject of representation. Literary narratives were placed. Based on this, the lack of some capitals or a defect in them, which is supposed to be a form of stigma of the subjects, was narrated. Among the contemporary Persian novelists, *Sadegh Hedayat* is one of the most prominent representatives of the forms of stigma and the discourse of rejection associated with it. In this writing, the stigma of the subjects and the discourse of rejection associated with them have been guided and interpreted in several honest short stories. The result shows that the narrator of *Hedayat's* stories in the representation of the textual subjects has represented their grief in the form of three physical, personality/psychological and tribal/kinship forms, which are the basis for the formation of some of them such as The noble status of the story of *Bonbast* and *Davood Ggozheposht* is seen as a historical or philosophical matter, and in some cases, the basis of the disgrace of subjects such as *Abji-khanom*, *Ismat-al-Sadat*, *Hassan* and *Haji Murad* is a historical matter; It is the result of unbalanced social relations. What is important is that the representation of the mentioned cases, on the one hand, indicates the desperation of the current human being along with individuality and independence

* Professor Department of Persian Language and Literature, Faculty of Language and Literature, University of Kurdistan. Sanandaj, Iran (Corresponding Author), p.yaghoobi@uok.ac.ir.

** Ph.D. in Persian language and literature and a researcher at the Research, Education and Consulting Center of Chermo University, Kurdistan Region of Iraq .Najmadin.rostam@charmouniversity.org

Date received: 13/12/2023, Date of acceptance: 24/07/2024

arising from contemporary individualism, on the other hand, it contains aspects of philosophical and social questions/objections that were previously formulated in this way; Although, in some cases, the position of the hidden author of the stories and in continuation of that, the narrator's personal view has also had an effect on the intensification or frequency of the mentioned questions/objections.

Keywords: Sadeq Hedayat, identity, textual subjects, disgrace, discourse of exclusion

1. Introduction

In the contemporary world, with the transition from the comprehensive epistemological-disciplinary system of the classical world to the attention to individuality and personal world, the representation of literary narratives has been based on the subject's identity, lifestyle, and various personal and social capital. Consequently, the absence or disruption of some of these capitals, assumed to be forms of disgrace, has entered the narrative.

2. Materials & methods

Identity consists of characteristics that make a person different from others in some ways. Although this distinction makes him similar to a special category. Some of the elements that make up people's identity are acquired, while others are the result of interpersonal and social interactions of a person and the changes that occur in him. Although the identity is an integral element of the existence of every being, including humans, but in what historical-cultural context the being/being lived, it is legitimized by the requirements of those elements of his identity constructed by the ruling discourse; For example, in traditional cultures, with the existence of personal and individual actions and situations, these identity-building elements were not valid in the classic legitimizing discourse. According to Giddens, "In traditional cultures, the concept of "individual" was almost non-existent and "individuality" was not very popular. It was only after the emergence of new societies and especially after differentiation and division of labor that the individual became the center of attention. But "individuality" has certainly been valued to varying degrees in all cultures" (1378:111). In line with this view, according to "Patricia Kron", in the classical world, the basis of grouping is generally political, and economic and wealth supports are placed under hereditary status (1395:185- 190). The concept of class with economic support is a characteristic of the contemporary world, which has led to the prominence of individuality and the formation of the capitalist system. The distribution of values and opportunities in society is formed

based on the degree of possession of various types of capital, and the intensity and weakness of capital determine the position of people in the social hierarchy. The lack of any of these capitals can affect the individual/social life of subjects as a type or aspect of stigma, whether physical, personal or tribal. The Oxford Dictionary defines stigma as "a mark of disgrace or infamy, a mark of blame and condemnation placed on someone or something: a stain of infamy" (quoted in Roues, 2002:3).

In Goffman's view, the famous theorist, the hot debate of stigma - "the term hot stigma will be used to refer to a feature or attribute that is extremely defamatory or disgraceful. But it should be noted that the power of an attribute is rooted not in its own essence, but in social relations; In other words, an attribute that puts a stigma on the forehead of the person who has it can help to make the other person appear normal and therefore, in itself, it is neither good nor defamatory" (Goffman: 1392:18). In Goffman's opinion, stigmatized people are divided into three categories:

" the first type is ugliness and defects related to the body or types of physical deformities. the second type; It includes all kinds of personality defects and deficiencies of a person. traits; Such as being a cheater, weak-minded and domineering or attributing to unnatural feelings, inflexible and unreliable opinions belong to this category. According to the available evidence, these traits are seen in those who suffer from mental disorders, imprisonment, drug addiction, alcoholism, homosexuality, unemployment or attempted suicide, and extreme political behaviors the third type is an ethnic and tribal stigma, which refers to stigmas related to race, nationality and religion. Recent instances of shame can be transmitted through generations and infect all family members equally" (ibid., 20).

In this article, the stigma of the subjects and the discourse of rejection associated with them have been interpreted in a few honest short stories in a descriptive-analytical way.

3. Discussion

From the point of view of the type of stigma, the narrator of Hedayat's stories has formulated the subject's stigma in all three common categories, i.e. physical, personality/psychological and tribal/kinship. In line with the contemporary individualistic epistemological world, the construction of physical and personality/psychological stigma has a wider and more diverse structure. Body stigma is represented in the stories under discussion in the form of two types of facial deformity/deficiency - such as Abji Khanoom and Sharif - and height - such as Davood

Gozhposht - which divides their character into two parts, between denial/sublimation. An unfortunate situation or its acceptance is placed. Finally, he chose the latter way; They are led to biological deterioration or psychological distress. In addition, there is a form of body stigma in Hedayat's stories that is not based on physical deformity/deficiency, but based on the supposed lack of sex/decentness of female subjects, such as the lady in the story of Haji Murad and Esmat- Al-Sadat's story Alaviyeh Khanoom has been arranged. The consequence of this form of stigmatization is nothing but the disappearance of the stigmatized subject; A situation in which Shahrabano not only does not have the opportunity to be present in another position, not even in the position of supervisor. However, the decree of divorce applies to her and she is driven away, or Esmat-Al-Sadat, who accepts the silence of her body with a spontaneous silence. The personal/psychological stigma of the subjects of Hedayat's stories can be seen on the basis of two forms of internal/nervous conflict, that is, affection - the beauty of Dan Juan's story - and isolation - the host of the Dark House story.

Psychological states that each of them is rejected by a special procedure. Among the hot types of stigma represented in the stories in question, the tribal/kinship type is weaker than the others, the reason for this is perhaps in its alignment with the elite world that relies on extra-individual and inherited capitals. It is stable, it must be searched. While the concern of the narrator of Hedayat stories aligned with the individualism of the contemporary world is more focused on the stigmas arising from the individual world of the subjects. The meaning of the story of Haji-Murad is an example of this type of stigma that despite the great effort for a drama like the shame; According to one incident, he is whipped, fined, and his wife is driven away from him; An event that destroys his physical, financial and emotional capital at the same time. In addition, the basis for the formation of some of the aforementioned stigmas, such as the noble status of the story of Dead End and Davood Gozhposht, is considered to be a historical or philosophical matter, and in some cases, the basis of the stigma of subjects such as Abjikhanoom, Esmat- Al-Sadat, Hassan and Haji Murad was a historical matter; It is a socio-cultural construction and arising from the understanding/taste of that era.

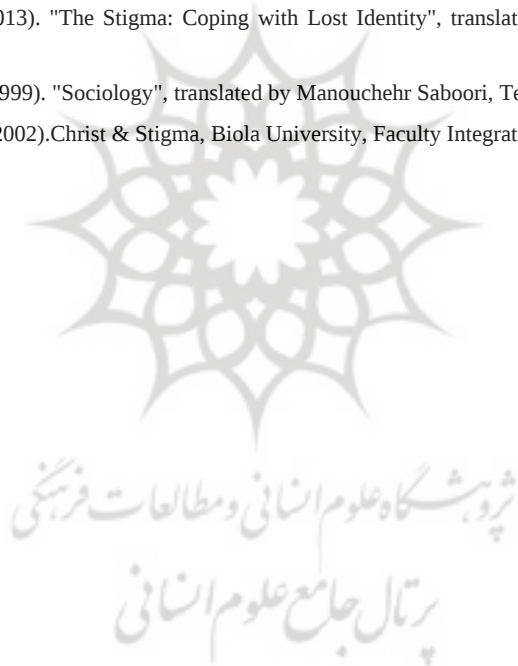
4. Result

The representation of all the mentioned cases, on the one hand, indicates the desperation of the current human being along with individuality and independence arising from contemporary individualism, on the other hand, it contains aspects of philosophical and

social questions/protests that were formulated in this way before. They have not Of course, it should not be overlooked that in all the above narrations, the position of the hidden author of the texts, i.e. the denialist/isolated voice that has flowed in the gaze and voice of the agents within the text, is a part of the belief or the honest position of guidance in the position of the author. It is historical. He himself is at the same time one of the creators of that sound within the humanist/modern epistemological paradigm. Accordingly, in the above-mentioned narratives, it is mostly focused on the desecration of man/individual in the form of various types of stigma.

Bibliography

- Cron, Patricia (2016). "Pre-Industrial Societies: Dissecting the Pre-Modern World", translated by Masoud Jafari, Tehran: Mahi.
- Goffman, Erving (2013). "The Stigma: Coping with Lost Identity", translated by Masoud Kianpour, Tehran: Markaz.
- Giddens, Anthony (1999). "Sociology", translated by Manouchehr Saboori, Tehran: Ney.
- Rouse, Matthew H.(2002).Christ & Stigma, Biola University, Faculty Integration Seminar, Summer.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

داغ ننگ و گفتمان طرد در روایت‌های صادق هدایت

پارسا یعقوبی جنبه‌سرایي*

نجم‌الدین رستم یونس**

چکیده

در جهان معاصر با گذر از نظام معرفتی- انضباطی جهان‌شمول و باور اشرافی/ طبقاتی جهان کلاسیک، توجه به جهان فردی و فردیت افراد میسر گردید و هویت سوژه‌های متنی بر مبنای سبک زندگی و انواع سرمایه‌های فردی و اجتماعی آنها، موضوع بازنمایی روایت‌های ادبی قرار گرفت. بر همین اساس، فقدان برخی از سرمایه‌ها یا خلل در آنها که به مثابه اشکالی از داغ ننگ سوژه‌ها مفروض است، به روایت درآمد. از میان داستان‌نویسان معاصر فارسی، صادق هدایت از برجسته‌ترین نمایندگان بازنمایی انواع داغ ننگ و گفتمان طرد ملازم آن است. در این نوشتار داغ ننگ سوژه‌ها و گفتمان طرد ملازم آنها، در چند داستان کوتاه صادق هدایت دلالت‌یابی و تفسیر شده است. نتیجه نشان می‌دهد که راوی داستان‌های هدایت در بازنمایی سوژه‌های متنی، داغ‌خوردگی آنان را در قالب سه شکل تنانه، شخصیتی/ روانشناختی و قبیله‌ای/ خویشاوندی بازنمایی کرده است که مبنای شکل‌گیری برخی از آنها همچون وضعیت «شریف» داستان بن‌بست و «داود گوژپشت» به مثابه امر پیشینی یا فلسفی می‌نماید و در مواردی هم اساس داغ ننگ سوژه‌هایی؛ همچون آبی‌خانم، عصمت‌السادات، حسن و حاجی مراد امری تاریخی بوده؛ حاصل مناسبات نامتوازن اجتماعی است. آنچه مهم می‌نماید این است که بازنمایی موارد مذکور از یک سو حاکی از استیصال بشر کنونی در کنار تشخص و استقلال برآمده از فردیت‌گرایی معاصر است از سوی دیگر حاوی وجوهی از پرسش/ اعتراض‌های فلسفی و اجتماعی است که پیشتر به این شکل صورت‌بندی نشده‌اند؛ اگرچه در مواردی موضع

* استاد، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده زبان و ادبیات، دانشگاه کردستان. سنندج، ایران (نویسنده مسئول)،
p.yaghoobi@uok.ac.ir

** دانش آموخته دکتری زبان و ادبیات فارسی و پژوهشگر مرکز تحقیقات، آموزش و مشاوره دانشگاه چرمو. شهر
چرمو، اقلیم کردستان عراق، Najmadin.rostam@charmouniversity.org

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۲۲، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۰۴

مؤلف پنهان داستان‌ها و در تداوم آن نگاه شخصی راوی هم در تشدید یا بسامد پرسش/ اعتراض‌های مذکور اثر گذاشته است.

کلیدواژه‌ها: صادق هدایت، هویت، سوژه‌های متنی، داغ ننگ، گفتمان طرد.

۱. مقدمه

هویت، وجه/ نقش تاریخمند هستی هر موجود است که همزمان سبب تمایز از جمعی کثیر و تشبه به عده‌ای خاص است. عناصر برساننده هویت اعم از موروثی/ ژنتیکی یا اکتسابی به مثابه اشکالی از سرمایه‌های اجتماعی هر فرد تلقی شده؛ پایگاه اجتماعی نیز میزان دسترسی وی به ارزش‌ها و فرصت‌ها را تعیین می‌کند. خلل یا تصور خلل در عناصر برساننده هویت به مثابه داغ ننگ فرض شده؛ حاوی پیامدهای اجتماعی و فلسفی-روانشناختی است.

یکی از ویژگی‌های جهان معاصر به رسمیت شناختن وجه شخصی/ فردی انسان و تکریم فردیت است که طبق آن بخشی از برساخت هویت افراد بر مبنای سبک زندگی و سلاقی آنها تعیین می‌شود. همسو با این تغییر، در تبیین جایگاه فرد، عاملیت سوژه‌ها نیز موازی نقش ساختار اجتماعی- فرهنگی برجسته می‌شود. با تشخیص/ تقدس‌یابی انسان در دوره معاصر و تبدیل وی به شخص/ فرد، هویت افراد با تأکید بر انواع سرمایه‌های اجتماعی، فرهنگی، نمادین و غیره موضوع بازنمایی روایت‌های هنری رسانه‌های مختلف از جمله نوشتار ادبی قرار گرفت. موازی با این وضعیت، خواه جهت افشای پیامدهای جهان مدرن خواه به قصد طرح دغدغه‌ای فلسفی/ وجودی؛ فقدان سرمایه‌ها یا خلل در آنها هم به مثابه وجوهی از داغ ننگ در روایت‌های مذکور بازنمایی شد. بر همین اساس داستان‌های معاصر فارسی، بویژه نوشتارهای نسل اول نویسندگان، مشحون از سوژه‌های داغ‌خورده با داغ ننگ‌های گوناگون است. از میان این نویسندگان صادق هدایت بنا به تلقی‌های فلسفی/ وجودی یا اجتماعی در بازنمایی مصادیق داغ ننگ و گفتمان طرد ملازم آن، متمایز و برجسته است.

در این نوشتار، برساخت انواع داغ ننگ در چند داستان کوتاه شاخص؛ شامل حاجی‌مراد، داود گورپشت، آبی‌خانم، دن‌ژوان، بن‌بست، تاریکخانه و علویه‌خانم با تکیه بر آرای برخی از متفکران/ محققان مطالعات فرهنگی، روانکاوی و جامعه‌شناسی بدن نشانه‌گشایی و تفسیر می‌شود.

۲. پیشینه و ضرورت پژوهش

از میان نوشتارهای تحقیقی فراوان دربارهٔ داستان‌های هدایت، موارد زیر را می‌توان در مقام پیشینهٔ تحقیق حاضر معرفی کرد. علیزاده و نظری‌انامق (۱۳۹۰) در مقالهٔ «نقد شخصیت در آثار و داستان صادق هدایت»، به این نتیجه رسیده‌اند که حضور شخصیت‌های تیپیک در فضای داستان‌های هدایت، به رکود و ایستایی فضای داستان دامن زده و هدایت با به نقد کشیدن این ساختار در قالب شخصیت‌های درون‌گرا، منزوی، شکست‌خورده و غیره عمل شخصیت‌ها را در برابر حوادث داستانی‌اش به مبارزه طلبیده‌است. حاتمی و برکات (۱۳۹۵) در نوشتاری با عنوان «تحلیل شخصیت‌های اصلی در ده داستان کوتاه هدایت بر مبنای نظریهٔ مزلو» سعی کرده‌اند نشان دهند که زمینهٔ اجتماعی قهرمانان؛ یعنی ایران اواخر عهد قاجار و اوایل دوران پهلوی نتوانسته است شرایط بالندگی آنان را فراهم آورد. همین امر سبب شده است که آنها در بازنمایی هدایت بصورت سوژه‌هایی درون‌گرا، منزوی، روان‌رنجور و شکست‌خورده بازنمایی شوند. خالندی‌شیلان‌آباد و قادری (۱۳۹۹) در مقالهٔ «بی‌خانمانی استعلایی: ملالت و رمانتیسزم در آثار هدایت» بر این نکته تأکید کرده‌اند که هرگاه جایگاه سوژه در جهان تغییر کند، نوعی بی‌خانمانی استعلایی، ملالت و رمانتیسزم او را در بر خواهد گرفت، سوژه‌های هدایت برساختهٔ دورانی‌اند که در آن جایگاه سوژه در حال انتقال از جهان کلاسیک به جهان معاصر است و همین جابجایی ذهنی او را دچار بی‌خانمانی و پریشانی استعلایی کرده است. یعقوبی جنبه‌سرای و کامیاب (۱۳۹۹) در مقالهٔ «خطاب و فراخوانی جنسیتی سوژه‌ها در داستان‌های هدایت»، هویت جنسیتی برخی از سوژه‌های زن داستان‌های هدایت را با تکیه بر انواع خطاب و فراخوانی جاری در زندگی روزمره و سلاقی آن سوژه‌ها دلالت‌یابی و تفسیر کرده‌اند.

دغدغهٔ همه پژوهش‌های فوق یا موارد مشابه، برجسته‌کردن وضعیت خاص سوژه‌های داستانی هدایت و زمینه و دلایل آن است؛ متهمی هیچکدام وجوه دردمندی و اضطراب آنها را در قالبی عینی طبقه‌بندی و تحلیلی نکرده‌اند. در حالیکه دردمندی هریک از سوژه‌ها را می‌توان به مثابهٔ شکلی از انواع داغ ننگ - با پشتوانهٔ خاص اعم از تاریخی و فراتاریخی - صورتبندی کرد. تکاپوی این نوشتار تبیین وضعیت خاص سوژه‌ها در قالب انواع داغ ننگ و گفتمان طرد ملازم آن است.

۳. مبانی نظری تحقیق

هویت، مشتمل بر ویژگی‌هایی است که سبب می‌شود فرد از برخی جهات متمایز از دیگران شود. اگرچه این تمایز، سبب تشابه او با دسته‌ای خاص می‌شود. برخی از عناصر برسازندهٔ

هویت افراد، اکتسابی و برخی دیگر حاصل تعاملات بینافردی و اجتماعی فرد و تغییراتی است که در وی ایجاد می‌شود؛ به عبارت دیگر هویت هر فرد بر مبنای دو دسته عناصر ثابت و متغیر سامان یافته، تداوم می‌یابد. جنبه ثابت هویت، حاصل مناسبات بیولوژیکی/ موروثی است و جنبه متغیر آن بنا به کنش‌ها و سلايق فرد شکل می‌گیرد.

نکته مهمی که در باب هویت باید به آن توجه شود، وضعیت «در جریان بودن» یا صیوریت مداوم آن است. هویت به خودی خود و بصورت قطعی در دسترس نیست، بلکه همواره باید تثبیت شود. در این مسیر، دو مؤلفه به صورت مداوم جاری است: الف) طبقه‌بندی کردن اشیاء و افراد ب) مرتبط ساختن خود با چیزی یا کسی دیگر. هر یک از موارد مذکور، جایگاه هویت را در افت و خیز عمل و فرآیند معین می‌کنند و همه افراد نیز آنها را انجام می‌دهند (جنکینز، ۱۳۹۴: ۵-۶). ناگفته نماند با اینکه هویت عنصر لاینفک وجودی هر موجود از جمله انسان است، اما اینکه هستند/ موجود در چه بستر تاریخی - فرهنگی زیسته باشد به اقتضای آن عناصر هویتی وی از جانب گفتمان حاکم برساخته شده، مشروعیت می‌یابد؛ برای مثال در فرهنگ‌های سنتی با وجود کنش‌ها و وضعیت‌مندی شخصی و فردی، این عناصر برسازنده هویت در گفتمان مشروعیت‌ساز کلاسیک اعتباری نداشت. به قول گیدنز

در فرهنگ‌های سنتی مفهوم «فرد» تقریباً وجود نداشت و «فردیت» چندان پسندیده نبود. فقط پس از ظهور جوامع جدید و به خصوص بعد از تفاوت‌یابی و تقسیم کار بود که فرد به طور جداگانه در کانون توجه قرار گرفت. اما «فردیت» به طور مسلم در تمام فرهنگ‌ها به درجات مختلف ارزشمند بوده است (۱۳۷۸: ۱۱۱).

همسو با این تلقی، از نظر «پاتریشیا کرون» در جهان کلاسیک عموماً مبنای گروه‌بندی، سیاسی است و پشته‌های اقتصادی و ثروتمندی ذیل موقعیت موروثی قرار می‌گیرد (۱۳۹۵: ۱۹۰-۱۸۵). مفهوم طبقه با پشته اقتصادی، خصیصه جهان معاصر بوده که سبب برجسته‌شدن فردیت و شکل‌گیری نظام سرمایه‌داری شده است.

در جهان کلاسیک همسو با فردیت‌ستیزی، توجه به سبک زندگی افراد در مقام منبع و محل تولید و نمایش فردیت به حاشیه رانده می‌شد. تا اینکه جهان نو فرا می‌رسد، با تغییر پارادایم‌های معرفتی حاکم بر نظام دانایی و اجتماعی جوامع، فردیت، تشخیص فردی و سبک زندگی در مقام وجوهی از سرمایه عنصر هویتی افراد مطرح می‌شوند. سرمایه در معنای قدیمی آن به امتیازات مالی انواع دارایی تحت تملک اطلاق می‌شد در حالیکه در معنای اصلی آن شامل شبکه‌ای از امتیازات و روابط است. همانطور که «بورديو» به درستی مفهوم اصطلاح

داغ ننگ و گفتمان طرد در ... (پارسا یعقوبی جنبه‌سرای و نجم‌الدین رستم یونس) ۳۲۷

سرمایه را از اقتصاد به فضای وسیع‌تر مردم‌شناسی و ارزش‌های فرهنگی بسط داد (گرنفل، ۱۹۳: ۱۷۲). او با خوانشی جدید از مفهوم سرمایه مارکس، آن را به چهار دسته اقتصادی، اجتماعی، نمادین و فرهنگی تقسیم می‌کند. دو دسته اول به ترتیب شامل منابع مالی، روابط اجتماعی اعم از خویشاوندی و غیرخویشاوندی است. سرمایه نمادین از شهرت نشأت می‌گیرد و بر طرز رفتار و نمایش خود در قالب انواع ژست، دلالت دارد. در نهایت سرمایه فرهنگی شامل اشکالی از دانش، مهارت، تعلیم و تربیت و سایر فضایل و آداب است. این شکل از سرمایه گاهی به صورت «عینیت‌یافته» در قالب انواع اشیای فرهنگی؛ مثل تابلوهای نقاشی، کتابخانه شخصی، ادوات موسیقی و غیره؛ گاهی هم به شکلی «نهادینه‌شده» به صورت انواع مدرک تحصیلی، گواهینامه مهارت‌ها و مشاغل و مواردی مشابه نمود می‌یابد (نک. مؤیدحکمت، ۱۳۹۵: ۳۱-۲۷).

توزیع ارزش‌ها و فرصت‌ها در جامعه براساس میزان برخورداری از انواع سرمایه شکل می‌گیرد و شدت و ضعف سرمایه‌ها، موقعیت افراد را در سلسله مراتب اجتماعی تعیین می‌کند. فقدان هر کدام از این سرمایه‌ها می‌تواند به مثابه نوع یا وجهی از داغ ننگ اعم از جسمانی، شخصیتی یا قبیله‌ای، زندگی فردی/ اجتماعی سوژه‌ها را متأثر کند. البته داغ ننگ هم در مقام بخشی از هویت، برساختی اجتماعی است و از طرف ذهنیت/ سلیقه حاکم بر اجتماع ساخته می‌شود.

نظریه داغ ننگ به بررسی موقعیت اجتماعی افرادی می‌پردازد که به واسطه ایجاد شکاف اجتماعی میان هویت اجتماعی بالفعل و بالقوه‌شان قادر به پیروی از هنجارهای متداول نیستند؛ در نتیجه از سوی افراد عادی مورد پذیرش قرار نمی‌گیرند و به واسطه این تفاوت‌ها داغ ننگ بر پیشانی‌شان می‌خورد. فرهنگ آکسفورد داغ ننگ را «مارک رسوایی یا ننگ، نشانه سرزنش و محکومیت که بر روی کسی یا چیزی نشان گذاشته می‌شود: یک لکه بدنامی» (به نقل از راوز، ۲۰۰۲: ۳). در تلقی گافمن - نظریه‌پرداز سرشناس، بحث داغ ننگ - «اصطلاح داغ ننگ برای اشاره به ویژگی یا صفتی به کار برده خواهد شد که شدیداً بدنام‌کننده یا ننگ‌آور است. اما باید توجه کرد که قدرت داغ‌زنی یک صفت نه در ذات خودش، بلکه در روابط اجتماعی ریشه دارد؛ به عبارتی، صفتی که داغ ننگ بر روی پیشانی فرد دارای صاحب داغ می‌زند، می‌تواند به عادی جلوه دادن فرد دیگر کمک کند و بنابراین فی‌نفسه نه خوش‌نام‌کننده باشد و نه بدنام‌کننده» (گافمن: ۱۳۹۲: ۱۸). افراد داغ ننگ‌خورده در نظر گافمن به سه دسته تقسیم می‌شوند:

سه نوع کمابیش متفاوت داغ ننگ را می‌توان نام برد: اولین نوع، زشتی‌ها و معایب مربوط به بدن یا انواع بدشکلی‌های جسمانی است. نوع دوم؛ انواع نقص‌ها و کمبودهای شخصیتی فرد را در برمی‌گیرد. خصلت‌هایی؛ همچون متقلب بودن، ضعیف‌انفسی و سلطه‌پذیری یا اتصاف به احساسات غیرطبیعی، عقاید انعطاف‌ناپذیر و غیرقابل اعتماد از این زمره است. با توجه به شواهد موجود، این صفات در کسانی دیده می‌شود که دچار کنش/ وضعیت‌هایی همچون اختلالات روانی، زندانی‌شدگی، اعتیاد به مواد مخدر، اعتیاد به الکل، همجنس‌خواهی، بیکاری یا اقدام به خودکشی و رفتارهای افراطی سیاسی‌اند. نوع سوم؛ داغ ننگ قومی و قبیله‌ای است که منظور از آن داغ ننگ‌های مربوط به نژاد، ملیت و مذهب است. مصداق‌های داغ اخیر می‌توانند در مسیر نسل‌ها انتقال یافته و تمام اعضای خانواده را یکسان آلوده سازند (همان، ۲۰).

«بلود» نیز برای داغ و فرایند داغ ننگ‌گذاری سه جزء اصلی شامل کلیشه، پیش‌داوری و تبعیض بر می‌شمرد: الف) کلیشه‌ها جزء ذهنی داغ ننگ هستند. آن‌ها جایی هستند که عقاید خاص، هم مثبت و هم منفی براساس یک خصوصیت یا یک سری خصوصیات درباره‌ی فرد یا گروهی شکل می‌گیرد. ب) پیش‌داوری، جزء مؤثر داغ ننگ است. جایی که احساسات منفی، هیجانات و غیره بر علیه کسی، براساس پنداری که در ذهن فرد شکل گرفته است، به وجود می‌آید. ج) تبعیض، آخرین جزء داغ ننگ است که بلود ذکر می‌کند، او آن را جزء رفتاری توصیف می‌کند. این جزء جایی هست که کسی بر علیه افرادی با ویژگی‌های خاص مثل جنسیت یا رنگ اقدام می‌کند (نک. راوز، ۲۰۰۲: ۴ و ۵).

۴. روایت‌های داستانی هدایت: وجوه داغ ننگ و گفتمان طرد

بحث داغ ننگ و گفتمان طرد یکی از موتیف‌های اصلی روایت‌پردازی هدایت و آشکارترین موضع مؤلف پنهان داستان‌های اوست. بر همین اساس شکل‌های مختلف داغ ننگ اعم از تنانه، شخصیتی/ روانشناختی و قبیله‌ای/ خویشاوندی به همراه گفتمان طرد ملازم آنها در داستان‌های وی بازنمایی شده است. افزون بر این در برخی از دسته‌های مذکور، مصداق‌های داغ ننگ با تنوع بیشتر و دامنه گسترده‌تری به نمایش درآمده است.

۱.۴ داغ ننگ جسمانی/تنانه

زیبایی یا زشتی از یک سو می‌تواند حاوی ویژگی‌هایی ابژکتیو یا عینی باشد. همانطور که راما چاندران - عصب‌شناس برجسته - از نه قانون زیبایی شامل گروه‌بندی، اوج، تغییر، تضاد، تفکیک، تقارن و غیره یاد می‌کند (۱۳۹۳: ۳۵۳). از طرفی دیگر در مواردی تبیین/درک آن در گرو سلیقه یا پیش‌فرض‌های ادراک‌کننده است که ضرورت آن تربیت حواس یا آموزش سلیقه است (نک. آرمسترانگ، ۱۳۹۳: ۱۸۲-۱۵۷). داغ ننگ تنانه گاه بر هرگونه نارسایی یا بدشکلی عینی اطلاق می‌شود که صاحب داغ را از موارد مألوف و مفروض متمایز می‌کند. در مواردی هم به شکل سوژکتیو برچسبی است که خود شخص یا دیگران بر وی اطلاق می‌کنند.

درک این نکته ضروریست که سرمایه برآمده از بدن و مصرف بدنی مهم‌ترین مؤلفه تجلی هویت و سبک زندگی است. همانطور که بوردیو، بدن را قطعی‌ترین تجلی‌گاه مادی سلیقه طبقاتی می‌داند (۱۳۹۰: ۲۶۳). همسو با همین تلقی، «لوپروتون» بر این باور است که

کالبد دیگر سرنوشتی نیست که فروید پیش از این درباره‌اش سخن می‌گفت؛ بلکه ابزاری است برای حضور، لحظه‌ای که هر آن می‌توان تغییرش داد. ظاهری فرار، انعطاف‌پذیر، یک تزیین ساده یا بیشتر نوعی دکور (یا نابدن) است که بنا بر موقعیت‌های مختلف اجتماعی جابجا می‌شود. بدین ترتیب تقدس پیشین بدن دیگر بی‌معناست، دیگر از تبار هویتی و ثابت در یک تاریخ شخصی خبری نیست؛ بلکه ما با شکلی سر و کار داریم که مدام بنا بر سلیقه روزانه تغییر می‌کند و به ارزیابی دیگران گذاشته می‌شود (۱۳۹۲: ۱۱۴).

بر همین اساس آشکارترین شکل داغ ننگ نارسایی/بدشکلی تنانه و عینی است که خواسته و ناخواسته بر تعامل اجتماعی فرد و میزان برخورداری وی از فرصت‌ها اثر می‌گذارد. انواع داغ ننگ تنانه در داستان‌های هدایت را از منظر عضو درگیر نارسایی/بدشکلی یا اعضای موضوع داغ می‌توان در سه دسته طبقه‌بندی کرد.

۱.۱.۴ چهره

چهره؛ شامل چند عضو همچون ابرو، چشم، بینی، دهان و تناسب موجود میان آن اعضاء و رُست‌های برآمده از همکاری میان آنها است. در تلقی گافمن چهره و حالات آن که لحظه به لحظه تغییر کرده؛ در مقام یکی از مصداق‌ها یا ابزارهای برساننده نمای شخصی، بخش زیادی از اجرا یا ایفای نقش هر فرد را بر عهده دارد (۱۳۹۱: ۳۶). برخی از محققان هم بر این باورند

که «در میان اندام‌های انسانی، چهره بیشترین تراکم از بالاترین ارزش‌ها را در خود گرد می‌آورد. در چهره است که احساس هویت بروز می‌کند و به‌سان آینه روح او درمی‌آید» (لوبروتون، ۱۳۹۲: ۱۰۴-۱۰۳). «آبجی خانم» و «شریف» دو سوژه داستانی موضوع بحث هستند که مبنای نزاع آنها با خود و جهان پیرامون و در نهایت برساخت گفتمان طرد آنها، بدشکلی چهره است. در اولین بازنمایی تنانه از آبجی خانم، نارسایی/ بدشکلی خاصی به شکل ابژکتیو و عینی در وی دیده نمی‌شود؛ اما راوی با ایجاد تقابل میان وی و خواهرش سعی می‌کند بنا به سلیقه رایج زمان او را زشت معرفی کند: «آبجی خانم بلند بالا، لاغر، گندم‌گون، لب‌های کلفت، موهای مشکی داشت و روی هم رفته زشت بود. در صورتی که ماهرخ کوتاه، سفید، بینی کوچک، موهای خرمایی و چشم‌هایش گیرنده بود و هر وقت می‌خندید روی لب‌های او چال می‌افتاد» (هدایت (الف)، ۴۹: ۲۵۳۶).

تلقی سوژکتیو حاکم بر برساخت داغ ننگ آبجی خانم به وسیله مادر وی دامنه‌گذاری می‌شود: «این بدبختی را چه کنم هان؟ دختر به این زشتی را که می‌گیرد. می‌ترسم آخر بیخ گیسم بماند! یک دختری که نه مال دارد نه جمال و نه کمال. کدام بیچاره است که او را بگیرد؟» (همان، ۴۹). البته سابقه برساخت داغ ننگ آبجی خانم به کودکی او می‌رسید: «... از پنج سالگی شنیده بود که زشت است و کسی او را نمی‌گیرد» (همان، ۵۰). سپس تکرار آن برچسب، سبب می‌شود که آبجی خانم داغ برساخته سلیقه اجتماع را بپذیرد: «از بس که از این جور حرف‌ها جلو آبجی خانم زده بودند او هم کلی ناامید شده بود و از شوهر کردن چشم پوشیده بود» (همان، ۴۹). اما این پذیرش توأم با ابراز انواع مکانیسم‌های دفاعی است. یکی از این مکانیسم‌های دفاع انکار است که در آن فرد سعی می‌کند با انکار واقعیات ناخوشایند از شر آنها رها شود (فروید، ۱۳۸۹: ۹۰). اولین و مهم‌ترین موضوع مورد انکار آبجی خانم عدم خواستگاری از اوست. او چنان وانمود می‌کند که خواستگار دارد: «شوهر برایم پیدا شد ولی خودم نخواستم. پوه، شوهرهای امروزه همه عرق‌خور و هرزه برای لای جرز خوب‌ند! من هیچ‌وقت شوهر نخواهم کرد» (همان، ۴۹) پس از خواستگاری ماهرخ هم، بار دیگر در جواب مادر خود به انکار رو می‌آورد: «خوب، خوب، سر عمر داغ به دل یخ می‌گذارد! با آن دامادی که پیدا کردی! چوب به سر سگ بزنند لنگه عباس توی این شهر ریخته چه سرکوفتی به من می‌زند، خوب ست همه می‌دانند عباس چه کاره است» (همان، ۵۲).

افزون بر انکار، اصلی‌ترین مکانیسم دفاعی آبجی خانم در قبال داغ ننگ برساخته، «تصعید» است که طبق آن سوژه رنجور، غایت رانش برآمده از انرژی روانی را به سمتی مثبت؛ همچون

داغ ننگ و گفتمان طرد در ... (پارسا یعقوبی جنبه‌سرای و نجم‌الدین رستم یونس) ۳۳۱

خلاقیت هنری یا فعالیت فکری سوق می‌دهد (آسون، ۱۳۸۶: ۵۵ و کلرو، ۱۳۸۵: ۵۸). آبجی خانم برای فرار از داغ ننگ تنانه، به نماز، روزه و سایر شعائر دینی دلبستگی نشان می‌دهد:

... از آنجایی که از خوشی‌های این دنیا خودش را بی‌بهره می‌دانست می‌خواست به زور نماز و طاعت اقلاً مال دنیای دیگر را دریابد. از این‌رو برای خودش دل‌داری پیدا کرده بود... اگر از خوشی‌های آن برخوردار نشوی؟ دنیای جاودانی و همیشگی مال او خواهد بود... در هیچ روضه‌خوانی نبود که او در بالای مجلس نباشد... همه روضه‌خوان‌ها او را می‌شناختند... از اذان صبح... یک حالت روحانی به آبجی خانم دست می‌داد... با خودش می‌گفت: «اگر خدا من را نبرد به بهشت پس کی را خواهد برد؟» باقی روز را هم پس از رسیدگی جزئی به کارهای خانه... یک تسبیح دراز که رنگ سیاه آن از بس که گردانیده بودند زرد شده بود در دستش می‌گرفت و صلوات می‌فرستاد... (هدایت (الف)، ۲۵۳۶: ۵۰)

در نزاع گفتمانی آبجی خانم با خود و دیگری، از یک سو مکانیسم‌های دفاعی آبجی خانم قرار دارد از سوی دیگر خطاب‌ها و فراخوانی‌ها مادرش که مدام داغ ننگ زشت‌چهرگی وی را برجسته می‌کند:

پس خواهی برای چه روزی خوب‌ست هان؟ می‌دانم از حسودی است، حسود به مقصود نمی‌رسد، دیگر زشتی و خوشگلی که به دست من نیست کار خداست، دیدی که خواستم تو را بدهم به کلب‌حسین اما تو را نپسندیدند. حالا دروغی خودت را به ناخوشی زده‌ای تا دست به سیاه و سفید نرنی؟ (همان، ۵۲).

یا

...مادرش از جا در می‌رفت: «الهی لال بشوی، مرده‌شور ترکیبت را ببر، داغت به دلم بماند. دختره بی‌شرم، برو گم بشو، می‌خواهی لک روی دخترم بگذاری؟ می‌دانم اینها از دلسوزه است. تو بمیری که با این ریخت و هیكل کسی تو را نمی‌گیرد (همان، ۵۲).

در نهایت صبح بعد از عروسی ماهرخ، آبجی خانم را در حوض حیاط خانه، مرده می‌یابند. زشت‌خوانی چهره آبجی خانم و گفتمان طردی که به مرگ وی می‌انجامد بی‌شک برساخته‌ای اجتماعی است؛ به عبارتی دیگر این سلیقه و قضاوت ذوقی دوره‌ای خاص و روابط قدرت برآمده از آن است که ناعادلانه عمل کرده است. این ساختار گاهی برای سرکوب فردیت افراد با فروریختن بخش وسیع و گاهی متناقض از انتظارت بر سر افراد و نابودی تجربه‌های فردی‌شان می‌تواند چنان دقیق عمل کند که متوجه‌شان نشود. البته روایت به صورت پیشینی

حاوی پرسش / اعتراضی فلسفی مبتنی بر عدم توزیع مناسب سرمایه اجتماعی بویژه امر تنانه هم هست.

شریف، سوژه متنی داستان «بن بست»، شخصیتی دیگری است که داغ ننگ تنانه به همراه دارد. بر خلاف آبجی خانم که بنا به داغ ننگ تنانه، همزمان میداندار فضای مذهبی است و کم کم منزوی می شود، شریف کاملاً منزویست او با کسی گفت و گو نمی کند، مهمانی نمی رود. علت انزوای شریف هم چهره اوست: «چیزی که در زندگی باعث ترس شریف شده بود، قیافه زشتش بود. از این رو نسبت به خودش یک نوع احساس مبهم پستی می کرد و می ترسید به کسی اظهار علاقه بکند و مسخره بشود» (هدایت (ب)، ۴۹:۲۵۳۶). آنقدر زشت می نمود که:

همین که شریف را با عروس دست به دست دادند و در اتاق تنها ماندند، عفت شروع به خنده کرد. یک جور خنده تمام نشدنی و مسخره آمیز بود که تمام رگهای شریف را خرد کرد. شریف ساکت کنار اتاق نشسته بود و جزئیات صورت زنش را با صورت مادر زنش مقایسه می کرد... و حس می کرد همین که زنش پا به سن می گذاشت، به هیچ وسیله ای جلو زشتی او را نمی توانست بگیرد... حس کرد که این زن یک جور جانور غریب پستاندار بود که برای سرگردانی او خلق شده بود... (همان، ۵۱).

حتی خود شریف زشت بودن خود را به عنوان یک کلیشه پذیرفته و بدان اعتراف می کند:

پیش از اینکه جلو بساط وافور بنشیند جلو آینه رفت. این آینه که هر روز بر سیبل عادت جلوی آن موهای تنک جلو خود را شانه می زد و نگاه سرسری به خود می انداخت این دفعه بیش از معمول به صورت خود دقیق شد. دندانهای طلائی، پای چشم چین خورده، پوست سوخته و شانه های تو رفته ی خود را از سر ناامیدی برانداز کرد. نفسش پس رفت... یک جور بغض گنگ نسبت به بیدادی دنیا و همه مردمان حس کرد. یک نوع کینه مبهم نسبت به پدر و مادرش حس کرد که او را به این ریخت و هیکل پس انداخته بودند (همان، ۴۶).

در قیاس با آبجی خانم، داغ ننگ شریف و گفتمان طرد ملازم آن با فشار اجتماعی و کانونی سازی دیگران شکل نگرفته است؛ بلکه کانونی ساز داغ ننگی که او را در بر گرفته، خود شریف است. او با انتساب / پذیرش این داغ اگرچه انزوا پیشه می کند اما دوبار با پیوندجویی با دیگری سعی می کند برای اضطراب برآمده از داغ خود تسلائی بیابد. یکبار این اتفاق در نوجوانی وی اتفاق می افتد که محسن شانزده ساله آشنا می شود:

داغ ننگ و گفتمان طرد در ... (پارسا یعقوبی جنبه‌سرای و نجم‌الدین رستم یونس) ۳۳۳

می‌ترسید به کسی اظهار علاقه بکند و مسخره بشود. گویا فقط محسن بود که به نظر می‌آمد با صمیمیت و یگانگی مخصوصی باو اظهار دوستی می‌نمود... یک جور عشق و ارادت برادرانه، یک نوع گذشت در مقابل او ابراز می‌داشت و گاهی که نسبت به دیگران همین صمیمیت را نشان می‌داد، باعث حسادت شریف می‌شد. حضور محسن یک نوع حس پرستش زیبایی در او تولید می‌کرد؛ صورتش، نگاهش، حرکات بی‌تکلفش، حتی عادت‌های او داشت همیشه مدد کپی را زبان بزند و گوشه لبش جوهری بود و حتی قهرهائی که سر چیزهای بچ از هم کرده بودند، برایش همه اینها پر از لطف و کشش شاعرانه بود... (همان، ۴۹).

پس از ازدواج محسن برای مدتی این رابطه به فاصله می‌انجامد (همان، ۵۱) دوباره وقتی هر دو کارمند اداره مالی می‌شوند همدیگر را می‌یابند ولی اتفاقی دردناک سبب غرق شدن محسن شده (همان، ۵۳)، شریف را به انزوای قبلی بر می‌گرداند: «شریف صبح خیلی دیر بیدار می‌شد. نه از راه تن‌پروری و راحت‌طلبی؛ بلکه فقط منظورش گذراندن وقت بود. گاهی ویرش می‌گرفت اصلاً سر کار نمی‌رفت. چون او نسبت به همه چیز بی‌اعتنا و لالایی شده و به همین جهت از سایر رفقای همکارش که پررو و زرنگ و دزد بودند عقب افتاده بود. چیزی که در زندگی باعث عقب افتادن او شده بود عرق و تریاک نبود؛ بلکه خوش‌طیتی و دل‌رحمی او بود (همان، ۳۹).

بار دومی که شریف بر انزوای برآمده از داغ ننگ زشتی خود فایق می‌آید زمان میانسالی اوست. هنگامی که مجید - شخصی بسیار شبیه محسن و از قضا پسر محسن - وارد داستان می‌شود:

در زندگی اداری و داخلی شریف تغییرات کلی حاصل شده بود. پشت میز اداره به کارها بیشتر رسیدگی و دقت می‌کرد. هر هفته که به سرکشی دهات اطراف آباده می‌رفت مجید را به عنوان منشی مخصوص با خود می‌برد. در خانه از غلامرضا ایرادات بنی اسرائیلی نمی‌گرفت. وسواس تمیزی از سرش افتاده بود و در هر گیلانی آب می‌خورد. به نظر می‌آمد که شریف دوباره با زندگی آشتی کرده. غذا را با اشتها می‌خورد. چشم‌هایش برق افتاده بود. زیرا زندگی گم شده خود را دوباره به دست آورده بود. آن هم موقعی که زندگی او را محکوم کرده بود! (همان، ۵۷).

اما مدتی بعد مجید هم در آب استخر غرق می‌شود و شریف دوباره به همان انسان تنها، منزوی و افسرده تبدیل می‌شود و داستان با این جملات به پایان می‌رسد: «شریف مانند یک سایه سرگردان در کوچه‌های خلوت و نمناک زیر باران می‌گذشت و دور میشد...» (همان، ۶۱).

داغ ننگ شریف بیشتر از آنکه با محرکی دیگر یا بیرونی تحریک شود، حاصل تجربه دو شقه او از خود است. وجود شریف میان جدال دو وجه هویتی وی؛ یعنی من فاعلی و من مفعولی رها شده است. من فاعلی او در مقام نماینده اجتماع یا نماینده مفروض گفتمان رایج؛ تن یا من چهره‌مند او را در مقام من مفعولی موضوع پرسش خود قرار داده؛ ابتدا نمی‌تواند وضعیت او را برتابد. اما در این کشاکش، من فاعلی سعی می‌کند با دوبار پیوندجویی از گفتمان طرد برآمده از داغ ننگ عبور کند منتهی بی‌آنکه امر تاریخی در این موضوع دخیل باشد، رخدادهای پیش‌آمده نمی‌گذارند پیوندجویی دوام بیاورد. در نهایت گفتمان طرد به مثابه امری فلسفی بر شریف ظاهر می‌شود. مرگ محسن و مجید این تصور را برای شریف فراهم می‌آورد که گویی باید زشت‌نمایی / پنداری باید به مثابه یک ضرورت هستی-هویت‌شناختی با او همراه باشد. از این طریق راوی داستان داغ ننگ و گفتمان طرد ملازم آن را نه به مثابه امر تاریخنم بلکه به شکل یک پرسش / تبعیض هستی‌شناختی با شنونده/خواننده در میان می‌گذارد.

۲.۱.۴ قامت

قامت یا جثه شامل شکل و اندازه بدن است که بخشی از آن، امری ژنتیکی / وراثتی و بخشی دیگر هم، اکتسابی یا برساخته است. برساختگی می‌تواند مرهون پوشش، رژیم غذایی، ریاضت بدنی و عمل‌های جراحی و مواردی مشابه باشد. بعد از چهره، قامت مهمترین عنصر هویت جسمی هر موجود است. قامت هر کس نه تنها می‌تواند حاوی دلالت‌های زیبایی‌شناختی و اجتماعی / منزلتی باشد بیانگر خصوصیات روانی افراد هم هست. از نظر ریخت‌شناسی قامت، معمولاً افراد را به سه دسته الف) لاغر و بلند (اکتومورف) ب) چاق و گرد (اندومورف) ج) عضلانی و استخوانی (مزومورف) تقسیم می‌کنند. از منظر روانشناختی باور بر این است که تقریباً — نه لزوماً — دسته اول نگران و باهوش، دسته دوم بی‌خیال و تنبل و دسته سوم تهاجمی و متمایل به بزه‌کاری هستند (آرگایل، ۱۳۹۳: ۳۲۸).

نارسایی یا بدشکلی موجود در قامت افراد بویژه نوع مادرزادی بنا به ماهیت عینی و بصری آن کمتر قبل پوشاندن یا اغماض است. بر همین اساس فرد داغ‌خورده در تعامل اجتماعی با معضل بزرگی روبروست. در داستان‌های هدایت مشهورترین داغ ننگ تنانه با محوریت قامت

داغ ننگ و گفتمان طرد در ... (پارسا یعقوبی جنبه‌سرای و نجم‌الدین رستم یونس) ۳۳۵

در داستان «داود گوژپشت» بازنمایی شده است. محدودیت‌ها و معضل‌های برآمده داغ ننگ گوژپشتی آنقدر زیاد است که در همان ابتدای داستان صدای انکار، خودکم‌بینی و انزوای داود شنیده می‌شود: «نه، نه! هرگز من دنبال این کار نخواهم رفت. باید به کلی چشم پوشید. برای دیگران خوش می‌آورد در صورتی که برای من پُر از درد و زجر است. هرگز، هرگز... داود زیر لب با خودش می‌گفت» (هدایت (الف)، ۳۷:۲۳۵۶).

بدقوارگی و نارسایی جسمی داود گوژپشت آنقدر آشکار و چشمگیر است که حدود هفت سطر آغازین داستان به این بدشکلی و عدم تناسب اختصاص یافته است. توصیفی گروتسک‌نما که همزمان خنده‌آور و دردناک است:

...عصای کوتاه زردرنگی که در دست داشت به زمین می‌زد و به دشواری راه می‌رفت... صورت بزرگ او روی قفسه سینه برآمده‌اش، میان شانه‌های لاغر او فرو رفته بود. از جلو، یک حالت خشک، سخت و زننده داشت: لب‌های نازک به هم کشیده، ابروهای کم‌انی باریک، مژه‌های پایین افتاده، رنگ زرد، گونه‌های برجسته استخوانی. ولی از دور که به او نگاه می‌کردند، نیم‌تنه چوچونچه او با پشت بالا آمده، دست‌های دراز بی‌تناسب، کلاه گشادی که روی سرش فرو کرده بود... و عصایش را به سختی به زمین می‌زد بیشتر او را مضحک کرده بود (همان، ۳۷).

سابقه شکل‌گیری / فهم داغ ننگ از جانب داود گوژپشت به دوران کودکی وی بر می‌گردد او هم مانند آبجی‌خانم از بچگی دچار انواع استهزاء و تمسخر است؛ تلخ‌تر اینکه او به بهانه سخنی از معلم تاریخ در باب قانون بدشکلی / هیولوارگی کودکان در روم باستان خود را مستحق مرگ می‌داند:

او فکر می‌کرد، می‌دید از آغاز بچگی خودش تاکنون همیشه اسباب تمسخر یا ترحم دیگران بوده. یادش افتاد اولین بار که معلم سر درس تاریخ گفت که اهالی اسپارت بچه‌های هیولا یا ناقص را می‌کشتند، همه شاگردان برگشتند و به او نگاه کردند و حالت غریبی به او دست داد. اما حالا آرزو می‌کرد که این قانون در همه جای دنیا اجرا می‌شد و یا اقلأً مثل اغلب جاها قدغن می‌کردند تا اشخاص ناقص و معیوب از زناشویی خودداری کنند؛ چون او می‌دانست که همه اینها تقصیر پدرش است... (همان، ۳۸-۳۷).

داود از انجام همه ورزش‌ها محروم بوده یا از آنها امتناع می‌کند او نیز مانند آبجی‌خانم که به نماز و روزه پناه برده بود، سعی می‌کند با موفقیت در درس‌ها از مکانیسم دفاعی تصعید بهره‌برد، منتهی باز کفایت نمی‌کند:

...در هنگام بازی، کز می کرد گوشه حیاط مدرسه. کتاب را می گرفت جلوی صورتش و از پشت آن دزدکی بچه‌ها را تماشا می کرد؛ ولی یک وقت هم جداً کار می کرد و می خواست اقلأً از راه تحصیل بر دیگران برتری پیدا کند، روز و شب کار می کرد، آن‌هم برای این که از روی حل مسئله ریاضی و تکلیف‌های او رونویسی بکنند. اما خودش می دانست که دوستی آن‌ها ساختگی و برای استفاده بوده (همان، ۳۸)

آنچه گفتمان طرد را در باب «داود گوژپشت» تشدید می کند، امتناع دختران از پاسخ مثبت به خواستگاری وی و بکار بردن خطاب/ برچسب «قوزی» برای اوست:

اکنون تهی دست مانده بود، همه از او گریزان بودند. رفقا عارشان می آمد با او راه بروند، زن‌ها به او می گفتند: قوزی را ببین! ... این بیشتر او را از جا درمی کرد. چند سال پیش دوبار خواستگاری کرده بود، هر دو دفعه زن‌ها او را مسخره کرده بودند. اتفاقاً یکی از آن‌ها، زیننده، در همین نزدیکی در فیشرآباد منزل داشت (همان، ۳۸).

منتهی همین زیننده هم پس از خواستگاری وی را قوزی خوانده بود (همان، ۳۹). ضربه آخر را مواجهه اتفاقی وی با زیننده بر او وارد می کند. زیننده که قصد ملاقات نامزد/ شوهرش را دارد، با داود مواجه می شود؛ داود که او را نمی شناسد به وی اظهار عشق می کند اما بزودی متوجه می شود که او به ملاقات شخص دیگری آمده است (همان، ۴۵). و در نهایت داود سرخورده‌تر از همیشه در مقام برابرخوانی، خود را چونان سگی مرده می یابد. همان سگی که در مسیر راه او را نزار در او گوشه خیابان در حال جان کندن بود (همان، ۴۱).

ویژگی اصلی داغ ننگ داود، نمود برجستگی عینی آن است؛ برخلاف شریف، داغ ننگ داود حاصل تصور او نیست بلکه به صورت محسوس وجود دارد. با اینکه چهره آبجی خانم هم معیوب است اما عیب او با اندازه عیب داود نیست. داغ داود بنا به عینیتی که دارد بوسیله اجتماع تشدید می شود. در بازنمایی راوی داستان، داغ داود، امری بیولوژیکی و فراتاریخی است و بنا به ماهیت پیدایش، موضوعی هستی‌شناسانه می نماید. ولی در چرخه تعامل اجتماعی - عاطفی و مواجهه با دیگری/ دیگران از مدرسه تا خواستگاری‌های وی، وجهی تاریخمند و صبغه‌ای اجتماعی به آن داده می شود به عبارتی دیگر، داغ مذکور مجدداً بر ساخته می شود و در همین برساختگی است که گفتمان طرد نیز شکل گرفته؛ در قالب وجوهی از انضباط و تنبیه تداوم می یابد.

۳.۱.۴ جنس/عورت

اروینگ گافمن در مقام نظریه‌پرداز اصلی مفهوم/برچسب داغ ننگ، جنس شخص را که وجهی تنانه دارد به مثابه عنصر داغ معرفی نمی‌کند بلکه در تبیین داغ ننگ تنانه بیشتر بر نارسایی/بدشکلی‌های جسمی تأکید می‌کند. در حالیکه یکی از اصلی‌ترین عناصر داغ ننگ در میان جوامع مختلف از کلاسیک تا جهان معاصر بر تمایز جنسی استوار است. برای درک این نکته کفایت به محدودیت‌های اعمال شده بر زنان به هنگام دستان اشاره کرد که در جهان قدیم او را به مثابه امر ناپاک معرفی می‌کرد و بر همین حسب، زن حایض نمی‌توانست کسی یا چیزی را لمس کند تا سبب نجس نشود. در برخی فرهنگ‌ها یا مناطق -مثل استرالیا- این تابو آنقدر برجسته بوده است که اگر زن حایض حتی نادانسته، یکی از اشیای مردان را لمس می‌کرد یا از راهی که محل عبور مردان بود، می‌گذشت، کشته می‌شد (فریزر، ۱۳۸۳: ۲۵۱). حتی در جامعه مدرن و تفاسیر روانشناختی برآمده از آن برای زنان از عقده/معضلی با عنوان «فقدان قضیب» یاد می‌شود که به مثابه خلاء هستی-هویت‌شناختی سبب محرومیت شده است (آسون، ۱۳۸۶: ۹۵ و کلرو، ۱۳۸۵: ۶۶). با این وصف جنس/عورت هم در مواردی نوعی داغ ننگ را تداعی می‌کند.

همسو با تلقی مذکور، در تبیین امر زنانه و جامعه‌شناسی جنسیت، معمولاً دو اصطلاح «جنس» و «جنسیت» را از هم تفکیک می‌کنند. جنس همان دیگربودگی بیولوژیکی و جسمانی زن و مرد یا همان تفاوت برآمده از دیگرسانی عضو جنسی یا عورت است. در مقابل جنسیت به مثابه نوعی برساخته اجتماعی مفروض است که بر مبنای آن جایگاه اجتماعی مرد/زن تعیین/تثبیت می‌شود (هولمز، ۱۳۸۷: ۴۴-۴۱). جنس/عورت زن، خواسته و ناخواسته با تمایزی که با دیگری خود دارد گاه/اغلب در صورتبندی اجتماعی و مناسبات قدرت چونان نوعی داغ ننگ نمود می‌یابد.

در داستان‌های هدایت، وضعیت بسیاری از زنان صرفاً بنا به تمایز جنسی مشابه سایر مصداق‌ها است. با تأمل در برساخت هویت آن سوژه‌ها می‌توان تفاوت بیولوژیک/عورت را به مثابه داغ ننگ آنان فرض کرد. اگرچه این شکل از داغ ننگ مانند سایر وجوه داغ ننگ تنانه که بر نارسایی/بدشکلی فیزیکی استوار نیست؛ اما چونان فقدان مفروض است که وجوهی از گفتمان طرد را در پی دارد.

یکی از سوژه‌های زن داستان‌های هدایت که عامل جنس یا تمایز در عورت؛ همچون داغ ننگی سبب تنبیه و طرد اوست، شهربانوی داستان حاجی مراد است. خود حاجی مراد گرفتار

داغ قبیله‌ای است که بعداً بدان پرداخته خواهد شد. موازی با داغ ننگ حاجی مراد یا به زبانی دیگر در شعاع آن، راوی داستان، داغ ننگی که شهربانو را در برگرفته است، بازنمایی می‌شود. در این داستان به ظاهر، شهربانو و وضعیت وی بیانگر هیچ داغ ننگی نیست نه نارسایی/ بدشکلی‌ای دارد و نه خود از وضعیت فیزیکی خود گله‌ای دارد. اما نوع بازنمایی در بافت زندگی روزمره وی به صورت ضمنی حاوی شکلی از داغ ننگ تنانه است که منشاء آن را باید در جنس/ عورت وی جست. در اولین توصیف از شهربانو، راوی پس از اشاره به اختلاف او و همسرش حاجی مراد، وضعیت ناخوشایند وی را گزارش می‌کند که به صورت فراگیر گرفتار آن است. وضعیتی که بر مبنای فرهنگ مردسالار و صرفاً به دلیل تمایز جنسی بر او تحمیل شده بود: «{حاجی مراد} هم برای این که از زنش چشم‌زهره بگیرد، عادت کرده بود او را اغلب می‌زد!» (هدایت (ب)، ۲۹:۲۵۳۶).

افزون بر کتک خوردن، مادینگی او چونان شکلی از داغ ننگ تنانه، وجوهی از محدودیت را برای وی رقم زده است. اولین مورد این است که او حق نداشت بدون اجازه شوهر از خانه بیرون برود: «... اما چه طور شده بوده که باز بدون اجازه حاجی، این وقت روز از خانه بیرون آمده بود؟ در دکان هم نیامده بود که کاری داشته باشد. آیا به کجا رفته بود؟!» یا «حاجی را می‌گویی، سر از پا نمی‌شناخت! آتش گرفته بود! حالا زنش بدون اجازه او از خانه بیرون آمده هیچ، آن وقت صدایش هم که می‌زد، به او محل نمی‌گذارد! به رگ غیرتش برخورد» (همان، ۳۰).

دومین مورد، خاموشی بدن اوست. اگرچه او نام دارد اما بدن و ژست‌های بدنی که یکی از عناصر اصلی هویت است، گویی از شهربانو دریغ شده است؛ او زیر چادر گم شده است. فراتر از این، بدن شهربانو دچار نوعی شی‌وارگی نیز هست. بدن او به اشیائی؛ همچون چادر سیاه با گوشه سفید یا کفش و جوراب تقلیل یافته است:

یک مرتبه به نظرش آمد که زنش از پهلوی او گذشت! رد شد و به او هیچ اعتنایی نکرد! آری، این زن او بود! نه این که حاجی، مانند اغلب مردها، زن را از پشت چادر می‌شناخت؛ ولی زنش یک نشان مخصوصی داشت که در میان هزار تا زن، حاجی به آسانی زن خودش را پیدا می‌کرد! این زن او بود. از حاشیه سفید چادرش او را شناخت! ... (همان، ۳۰).

یا «... حالا مشکوک هم شده بود! درست نگاه کرد، دید کفش سگک‌دار آن زن و جوراب‌هایش، با مال زن او فرق داشت!» (همان، ۳۱). گفتمان طرد برآمده از داغ ننگ، تنانه مادینگی در پایان‌بندی داستان به اوج می‌رسد. حاجی مراد که بنا به اشتباه در تشخیص شهربانو

داغ ننگ و گفتمان طرد در ... (پارسا یعقوبی جنبه‌سرای و نجم‌الدین رستم یونس) ۳۳۹

از زن دیگری، آن زن را کتک زده و بر اساس آن شلاق خورده است، شهربانو را طلاق می‌دهد افزون بر اینکه به قاعده زن بودن، حق طلاق با مرد است، در تخصیص گفتمانی موجود در پایان داستان، نه تنها شهربانو، دیگری/ خصم ماجرا یا مشارک تعامل نیست حتی در مقام ناظر هم آنجا حاضر نیست. مع الوصف حذف/ طرد می‌شود.

سوژه زنانه دیگری که حامل داغ ننگ تنانه مادینگی است، عصمت‌السادات داستان علویه خانم است. عصمت‌السادات دختر نوجوان علویه خانم است که با وجود سن کم و صرفاً به دلیل زن بودن طعمه/ صیغه مردان شده است:

... ماشاالله عصمت‌السادات؟ از پارسال تا حالا خوب رشد کرده. خدا بهت ببخشه! امسال پاش رو گذاشته تو داوزده... دخترم هم مثل خودم پیشونی نداره. پارسال که آوردمش مشد، شما دیده بودیش، یه دختری بود ترگل ورگل... اول صیغه عبدالخالق دلال شد و یه مرتیکه تریاکی گند دماغی بود که نگو... با وجودی که پولش با پارو بالا می‌رفت از اونا بود که از آب روغن می‌گرفت... از کله سحر، مثل سگ سوزن خورده دنبال پول می‌دوید. خانم از هفته دوم دیدم که یه صیغه دیگه هم آورده، تو خونه ول کرده... چه دردسرتون بدم، سه ماه آزگار از این محضر به اون محضر کشوندمش... آخرش حاضر شد مهریشو با یه تومن مصالحه کنه... علویه خانم دنباله حرفش را گرفت: خانم چه دردسرتون بدم سه مرتبه به صیغه‌اش دادم سه مرتبه هم طلاقشو گرفتم... خانوم عصمت هم عبدالخالق را دوست داشت من به زور طلاقشو گرفتم دیدم می‌خواد هفته‌ایی یه صیغه بیاره تو خونه ول کنه... دو دفعه دیگه هم صیغه‌اش دادم... (هدایت (ج)، ۲۵۳۶: ۱۹-۱۶).

انفعال/ خاموشی برآمده از داغ ننگ تنانه عصمت‌السادات را می‌توان در ژست‌های بدنی، پوشش و زبان وی هم دید. توصیفات راوی گاه حاکی از این است که عصمت‌السادات مدام مشغول سامان‌دادن تن زنانه خود در زیر چادر و مراقب جنس/ عورت خویشتن است: «عصمت‌السادات با چشم‌های سیاه و زل نگاهی به مدافع خود پنجه‌بازی کرد و چادر را محکم‌تر به خود پیچید...» (همان، ۱۸) یا «عصمت‌السادات چادر سیاه خود را تا روی نعلین‌هایش کشید...» (همان، ۲۲). گاه نیز راوی انفعال/ خاموشی مذکور را در رفتار زبانی او نشان می‌دهد: «عصمت‌السادات ساکت و مطیع، منقل را روشن کرد...» (همان، ۲۵). یا «عصمت‌السادات آمد نگاه کرد، ولی بی‌آنکه عقیده خود را ابراز بکند دوباره رفت ساکت و بی‌طرف سر جایش پای منقل نشست» (همان، ۲۶).

نگاه مصرفی موچول - شاگرد/ همکار علویه خانم - به وی و مادرش، تداوم پیامدهای داغ ننگ مادینگی است: «یوزباشی حرفش را برید... آقا موچول کجاس؟ علویه خانم عاروق زد: ذلیل شده را ولش کردم. اونم می‌خواس آب کمرشو تو دل من و عصمت‌السادات خالی کنه...» (همان، ۴۴).

۲.۴ داغ ننگ شخصیتی/روانشناختی

هریک از افراد، در تعامل اجتماعی، دارای دو دسته از مواجهه‌ها شامل رفتارها و کنش‌ها است. در نظریه اجتماعی، رفتار بر حرکتی فیزیکی یا غریزی اطلاق می‌شود که از عاملان سر می‌زند؛ حال آنکه کنش، امری است که بر آن معنا و نیتی خاص مرتبط است (ادگار، ۱۳۹۷). این رفتار/کنش‌ها به مثابه اشکالی از سرمایه اجتماعی افراد نمایانگر هویت اجتماعی و روانشناختی آنها است. داغ ننگ شخصیتی/روانشناختی حیطه آداب و خلق و خو را در بر می‌گیرد به عبارتی دیگر، بر رفتارها یا کنش‌های نشاندار غیرمعمول یا نپذیرفتنی از طرف جامعه اطلاق می‌شود که سبب انواع فقدان یا حرمان اجتماعی یا خودساخته است. ناگفته نماند در اشکال دیگر داغ ننگ - تنانه یا قبيله‌ای - هم رفتار/کنش‌های نشان‌دار از سوژه‌های داغ‌خورده دیده می‌شود؛ اما این رفتار و کنش‌ها اگرچه می‌توانند به مثابه داغ شخصیتی مفروض شوند، خود بر آمده از داغ ننگ‌های دیگری هستند به عبارتی دیگر، نشان‌داری خلق و خوی آنها مبنای اصلی داغ آنها نبوده؛ مؤلفه‌ای ثانوی است در حالیکه در داغ ننگ شخصیتی/روانشناختی، رفتار/کنش یا خلق و خوی سوژه‌ها به مثابه عامل اصلی داغ به حساب می‌آید. این دسته از داغ‌ننگ را می‌توان با «تضادهای درونی» مورد نظر کارن هورنای برابرخوانی کرد. کارن هورنای، از مواجهه/تصادم تمایلات، احتیاجات و باورهای فردی با دیگران به مثابه تضاد یاد می‌کند که سبب تناقض درونی، عدم هماهنگی در رفتارها، احساسات و تمایلات شخصی می‌شود (هورنای (الف) ۱۳۷۳: ۲۳-۱۷). وی بر این باور است که فرد برای دفاع از خود در مقابل تضادها به یکی از سه روش اطاعت، مبارزه و انزوا پناه می‌برد. بر همین اساس تیپ‌های شخصیتی را به سه دسته مهرطلب، برتری‌طلب و عزلت‌گزین - انزواطلب - تقسیم می‌کند (همان، ۳۱-۳۵). سوژه‌های داغ ننگ شخصیتی/روانشناختی داستان‌های موضوع بحث را از منظر تیپ‌شناسی روانشناختی مورد نظر کارن هورنای می‌توان در قالب دو دسته داغ ننگ خودکم‌بینی/مهرطلبی و انزواگرایی طبقه‌بندی کرد.

داغ ننگ و گفتمان طرد در ... (پارسا یعقوبی جنبه‌سرای و نجم‌الدین رستم یونس) ۳۴۱

۱.۲.۴ داغ ننگ خودکم‌بینی/مهرطلبی

شکلی از داغ ننگ شخصیتی/روانشناختی، داغ ننگ خودکم‌بینی و احساس حقارت است که شخص را به سلطه‌پذیری و مهرطلبی سوق می‌دهد. شخص/ تیپ مهرطلب دارای صفات و خصوصیتی است که وی را به صورت شخصی رام و منقاد در می‌آورد. او تمام تمنیات و رفتارش را طوری شکل می‌دهد تا مورد تأیید دیگران باشد زیرا شدیداً به جلب محبت و تأیید دیگران نیاز دارد (هورنای (الف)، ۱۳۷۳: ۳۸). اگرچه در بسیاری از موارد رفتارهای مذکور نمایشی است، جرأت ابراز عقیده ندارد و نقاب تمکین را برمی‌گزیند (هورنای (ب)، ۱۳۷۳: ۲۰۱).

یکی از نمونه‌های شاخص سوژه‌های دارای داغ ننگ خودکم‌بینی/مهرطلبی، حسن «داستان دن‌ژوان کرج» است. داستان حول مواجهه چهار شخصیت با هم است: راوی-کنشگر، حسن، خانم آرتیست، دن‌ژوان کرج. از همان ابتدای داستان راوی تناقض شخصیتی حسن را پیرامون دوران کودکی و مدرسه او افشاء می‌کند. در این توصیف، وضعیت داغ‌خورده او از ریتم بدن تا برچسب «حمال» کاملاً مشهود است:

در حیاط مدرسه، موقع بازی و تفریح، حسن خان چهره زردنبو، استخوان‌بندی درشت و حرکات شل و ول داشت و به لباس خودش هیچ اهمیتی نمی‌داد. همیشه بخواه‌اش باز و روی کفش‌هایش خاک نشسته بود و همان حالت لاابالی به او بیشتر می‌آمد و رویش می‌افتاد. اما خیلی زود عصبانی می‌شد و خیلی زود هم خشمش فروکش می‌کرد. از این جهت بیشتر طرف تفریح و آزار بچه‌های موزی واقع می‌شد و نمی‌دانم چرا اسمش را حمال گذاشته بودند (هدایت (ج)، ۲۵۳۶: ۲۴).

همین حسن بعد از ده سال با ظاهر و ژستی دیگر که در نظر راوی ساختگی می‌نماید، مقابل او ظاهر می‌شود:

... دیدم آدم تنومندی از دور بمن اظهار خصوصیت کرد و بطرفم آمد، دیدم حسن شبگرد است. ده سال بیشتر می‌گذشت که او را ندیده بودم... صورت حسن عوض نشده بود. همان صورت خنده‌رو و ساده بود، ولی نمیدانم چه در حرکات و لباسش بود که ساختگی و غیرطبیعی به نظر می‌آمد... من تا آن شب اسم خانواده‌اش را نمی‌دانستم او خودش به من گفت در مدرسه به او حسن خان می‌گفتند (همان، ۲۴).

در اثنای گفت‌وگو حسن ماجرای آشنایی خود با خانم آرتیستی و لخرج را با راوی در میان می‌گذارد. حسن که از قصد مسافرت راوی به کرج مطلع می‌شود، تصمیم می‌گیرد با همراهی

خانم آرتیست، همسفر راوی شود. تا این قسمت از روایت، اگرچه راوی به ساختگی بودن وضعیت و ژست حسن اشاره می‌کند، داغ ننگ چندان آشکار نیست تا اینکه همراه اینان شخصی که از قضا آشنای راویست، در کرج به جمع آنان می‌پیوندد:

...دیدم از ته ایوان یک نفر به من اشاره می‌کند. نزدیک که آمد او را شناختم. این همان جوانی بود که هر شب در کافه پروانه پلاس بود و در آن‌جا به او معرفی شده بودم و رندان به طعنه اسمش را دن‌ژوان گذاشته بودند. از این جوان‌های مکش مرگ‌های معمولی و تازه به دوران رسیده اداری بود. لباسش خاکستری، شلوار چارلستون گشاد مد شش سال قبل پوشیده بود. سرش غرق بریانتین بود و یک انگشتر الماس بدلی به دستش که ناخن‌های مانیکور شده داشت برق می‌زد (همان، ۲۸).

دن‌ژوان داستان سعی می‌کند رقیب عشقی حسن شود. رفتارهای رقابتی حسن به همراه تحقیرهای خانم آرتیست، سبب می‌شود داغ ننگ شخصیتی حسن کم کم افشاء شود. برخی از رفتارهای متظاهرانۀ دن‌ژوان را می‌توان به این شرح برشمرد:

- «... دن‌ژوان پاشد و رفت از اطاق خودش یک گرامافون با چند صفحه آورد و شروع کردن به صفحه زدن. بعد بی مقدمه خانم را به رقص دعوت کرد نه یکبار نه ده بار» (همان، ۲۹).

- «... با او گرم صحبت شد! از همه چیز و همه جا اطلاع داشت و حکایت‌های جعلی برای خانم نقل می‌کرد...» (همان، ۲۹).

- «دن‌ژوان پالتوی خودش را درآورد روی دوش خانم انداخت» (همان، ۳۰).

- «... در تمام مدتی که آنجا نشسته بودیم، از معشوقۀ خودش و عطر کتی، عشق و ناموس و رقص قفقازی صحبت می‌کرد... یا حرف‌های پوچ و احمقانه، مثلاً می‌گفت: «یه شلوار از این بهتر داشتم، هفته پیش رفتم با یکی از رفقا سوار هواپیما شدم. وختی خواستم پایین بیام پام گرفت به سنگ زمین خوردم. سر زانوم پاره شد این شلوار و خیاطی لوکس ۲۵ تمن برام دوخته بود» (همان، ۳۰). و غیره.

از طرفی دیگر، خانم آرتیست ضمن همراهی با دن‌ژوان مدام حسن را تحقیر می‌کند. خانم آرتیست نه تنها به حسن ناسزا می‌گوید او را کتک هم می‌زند:

- «حسن... رفت کنار خانم که چیزی بگوید. ولی خانم به او تشر زد و گفت: «سرت را بالا بگیر، این لک روی لباست چیه؟ حسن هراسناک خود را کنار کشید (همان، ۲۹).

داغ ننگ و گفتمان طرد در ... (پارسا یعقوبی جنبه‌سرای و نجم‌الدین رستم یونس) ۳۴۳

- «(پس از رقصیدن با دن‌ژوان) خانم رفت و یکی سیلی آبدار به حسن زد و گفت: «برو گم‌شو! این چه ریخته؟ عقم نشست. برو گم‌شو، عین‌هو یه حمال!» (همان، ۳۲). سپس راوی می‌افزاید: «رویش را به من کرد: «از اولم من براش احساس ترحم داشتم نه عشق...» (همان، ۳۲).

- «... رو کرد به حسن و گفت: «خاک تو سرت! تو اصلاً آدم نیسی، مرده شور ریخت حمالت رو ببرن...» (همان، ۳۴).

- «در صورتیکه خانم به برتری خودش مطمئن بود، فتح را با آواز بلند می‌خواند. بحال تحقیرآمیز دستش را بکمرش زده بود و میگفت: «برو گمشو، احمق! نمیدونستم تو آنقدر احمقی» (همان، ۳۵). باز راوی می‌افزاید: «رویش را به من کرد نگاهش بکنین، عین‌هو یه حمال! آقا باصرار من یه خورده سر و وضعش رو تمیز کرد. ببینین به چه ریختی افتاده! من نمیدونستم آنقدر احمقه و گرنه نمیومدم، افسوس» (همان، ۳۵).

رفتارهای دن‌ژوان و خانم آرتیست، وجه پنهان شخصیت حسن، به عبارتی دیگر داغ ننگ خودکم‌بینی / مهرطلبی او را برملاء می‌کند. همانطور که پیشتر ذکر شد حسن برای فرار از وضعیت دوران کودکی و مدرسه، شامل ظاهر شلخته و یدک / لقب حمال، در ظاهر سعی می‌کند بدنی تنومند و ظاهری مرتب برای خود فراهم آورد. ولی در اصل داغ ننگ خودکم‌بینی او را بسوی مکانیسم دفاعی مهرطلبی سوق می‌دهد. تکاپوی او برای جلب نظر دیگری مطلوب، یعنی خانم آرتیست شامل جوهی از سلطه‌پذیری و انقیاد و تلاش برای حفظ رضایت خاطر دیگران است. او نه تنها در مقابل تحقیرها، ناسزاها و ضرب شتم خانم آرتیست تمکین می‌ورزد، حتی نمی‌تواند به صراحت به او اعتراض کند، جالب اینکه حتی برای اینکه خانم آرتیست را نیاززده باشد، نمی‌تواند آشکارا با رقیب عشقی خود یعنی دن‌ژوان بجنگد یا لااقل به صراحت به او اعتراض کند. یکی از ویژگی‌های شخصیت مهرطلب این است که اگر از شخص، عقیده یا چیزی خوشش نیاد جرأت ابراز ندارد. تقاضاهای عصبی خود را به صراحت بیان نمی‌کند و در صورت عدم ارضای آنها جرأت انتقاد از دیگران یا توبیخ آنها را ندارد ولو اینکه رفتارشان بجا و منطقی باشد (هورنای (ب)، ۱۳۷۳: ۲۰۱). بر همین اساس حسن راه دیگری بر می‌گزیند او سعی می‌کند با دعوت دن‌ژوان به ورق‌بازی، از رقصیدن او با خانم ممانعت کند: «حسن برای اینکه از رقص دن‌ژوان با خانمش جلوگیری کند از پیشخدمت ورق بازی خواست و دن‌ژوان را دعوت به بازی بلوت کرد...» (هدایت (ج)، ۲۵۳۶: ۳۲).

در تداوم ماجرا، و بعد از سیلی ای که حسن از دست خانم می خورد، می پذیرد که باخته است. با بی تابی با راوی درد دل می کند و از او می خواهد که به طریقی دن ژوان را از آنها دور کند. وقتی می بیند این امر میسر نیست، نومیدانه بخشی از مهرطلبی خود را در قالب دلتنگی و دور شدن از وضعیت موجود اظهار می کند: «... میدونی این زن زیاد آزاده، من می دونستم که نمی تونم زیاد باهاش زندگی کنم، ولی همین الان من میرم دیگه اینجا بند نمی شم» (همان، ۳۳). او سعی می کند با قهر، توجه خانم را به خود جلب کند اما با جملات تحقیرآمیز خانم مواجه می شود.

اوج خودکم بینی / مهرطلبی حسن پس از همین برخورد خانم است: «حسن بحال شوریده بلند شد، رفت در اطاقش... دست ها را جلو صورتش گرفت. حق حق گریه می کرد» (همان، ۳۴) نیز در جملاتی که در حین این گریه اظهار می داشت و راوی از آنها با نام «جملات معمولی رمان های پست عشق آلود» (همان، ۳۵) یاد می کند:

...و می گفت: نه، نه زندگی من بیخود شده... من میرم شهر... من زندگیم تموم شده... منو دیوونه کردی... باید برم... سر راه پیاده می شم، خودمو از بالای دره پرت می کنم... دیگه بسه! حسن نه تنها جملات معمولی رمان های پست عشق آلود را تکرار می کرد، بلکه بازیگر هم شده بود (همان، ۳۶-۳۵).

بعد از رخداد مذکور، راوی داغ ننگ خودکم بینی / مهرطلبی حسن را که چونان تضادی درونی او را در بر گرفته بود، به شکلی آشکار صورتبندی می کند:

این آدم کله شق که از من رو درباستی داشت و سعی می کرد خودش را سیر و کهنه کار و غد جلوه بدهد، یک مرتبه کنترل خود را گم کرد. موجود خوار و بیچاره ای شده بود که عشق و ترحم از معشوقه اش گدائی می کرد. این همه توده گوشت مچاله شده، شکنجه شده که مثل کوه روی تخت غلتیده بود، درد می کشید ... (همان، ۳۶).

در آخر داستان هم می بینیم که حسن به ناچار آنها را در مهمانخانه کرج رها کرده؛ خود به تهران بر می گردد. شاید این آخرین حربه برآمده از مهرطلبی وی بود تا باشد بتواند نظر خانم آرتیست را به خود جلب کند!

گفتمان طرد برآمده از داغ ننگ شخصیتی حسن، به شکلی دولایه و معکوس است. حسن دچار داغ ننگ خودکم بینی / مهرطلبی است. بر همین اساس تمام سعی خود را انجام

داغ ننگ و گفتمان طرد در ... (پارسا یعقوبی جنبه‌سرای و نجم‌الدین رستم یونس) ۳۴۵

می‌دهد تا مورد تأیید دیگری باشد و از وضعیت طردشدگی عبور کند. وقتی پاسخی مطبوع دریافت نمی‌کند، «خودطردی» را در پیش می‌گیرد که خود، تداوم توجه/مهرطلبی اوست.

۲.۲.۴ داغ ننگ انزواطلبی

فاصله‌گزینی، یکی از مهارت‌های اجتماعی هریک از افراد جامعه است که میزان، زمینه و ساختار آن از فرهنگ به فرهنگ یا دوره به دوره فرق می‌کند. جالب آنکه ذیل مفهوم زیست‌شناختی-انسان‌شناسانه قلمروپایی/گرایی که مشخص‌کننده تعیین حریم در میان جانداران، اعم از حیوانات و انسان‌ها است، اصطلاحی با عنوان «فاصله‌گریز» وجود دارد که به همان مکانیزم قرارگیری در فضا و رعایت حریم‌ها اشاره دارد (هال، ۱۳۷۶: ۱۵-۱۴ و لاوسون، ۱۳۹۱: ۱۱۰). حفظ فاصله‌گریز در حد قراردادی و مألوف آن نه‌تنها پذیرفتنی، بلکه برای بقا ضروریست. اما فراتر از آن به مثابه یکی از اشکال تضاد درونی یا بیماری روانی مفروض است و در طبقه‌بندی کارن هورنای جزو شخصیت/تیپ‌های عزلت‌گزین یا انزواطلب نامیده می‌شود (هورنای (الف)، ۱۳۷۳: ۶۰).

عزلت‌گزینی/انزواطلبی غیرمتعارف را می‌توان به مثابه یکی از اشکال داغ‌ننگ شخصیتی/روانشناختی برشمرد که به واسطه آن، شخص با فاصله‌گیری افراطی از دیگران، خودخواسته خود را در چرخه گفتمان طرد قرار می‌دهد. یکی از شاخص‌ترین سوژه‌های داستانی هدایت که دارای داغ‌ننگ از نوع اخیر است، سوژه میزبان داستان «تاریک‌خانه» است. شخصی که هیچ‌گونه تمایلی به برقراری ارتباط با دنیای بیرون ندارد. در آغاز داستان راوی او را چنین معرفی می‌کند:

مردی که شبانه سر راه خوانسار سوار اتومبیل ما شد خودش را با دقت در پالتو بارانی سورمه‌ای پیچیده و کلاه لبه بلند خود را تا روی پیشانی پایین کشیده بود. مثل این که می‌خواست از جریان دنیای خارجی و تماس با اشخاص محفوظ و جدا بماند... نیم‌ساعتی که در اتومبیل با هم بودیم او به هیچ وجه در صحبت شوفر و سایر مسافری شرکت نکرد. از این رو تأثیر سخت و دشواری از خود گذاشته بود (هدایت (ب)، ۱۳۷۳: ۲۵۳۶).

کارن هورنای وضعیت تیپ/شخصیت انزواطلب را نوعی بیگانگی از خویش می‌داند که در آن فرد شدیداً در طلب خودکفایی و خودپسندگی است بر همین حسب سعی می‌کند احتیاجات خود را محدود کرده؛ به خلوت پناه ببرد (هورنای (الف)، ۱۳۷۳: ۶۴-۶۱). هم‌سو با خصوصیات مذکور، از کار و کوشش اجتناب می‌کند و از هر گونه تغییر بیزار می‌شود

(هورنای (ب)، ۱۳۷۳: ۲۵۱-۲۳۹). تمامی این ویژگی‌ها را می‌توان در کنش‌ها و سخنان سوژه میزبان داستان تاریک‌خانه دید.

افزون بر ژست پالتویپچیده و خاموش ماندن در طول سفر که کاملاً انزوای طلبانه است، حتی شکل دعوت کردن وی از راوی هم از منظر دانش کاربردشناسی و بحث نزاکت کلامی با «وجهه سلبی» اظهار شده است؛ وضعیتی که در آن سخنگو درصد است تا به دیگران بقبولاند که استقلال وی را به رسمیت شناخته (یول، ۱۳۸۳: ۸۴)؛ زیاد به وی نزدیک نشوند:

من از تعارف بدم میاد، من نه شما را می‌شناسم و نه می‌خوام بشناسم و نه می‌خوام متنی سرتون بذارم. چون از وقتی که اتاقی به سلیقه‌ی خودم ساخته‌ام اتاق سابقم بی‌مصرف افتاده. فقط گمون می‌کنم از قهوه‌خونه راحت‌تر باشه (هدایت (ب)، ۲۵۳۶: ۱۱۵).

انزوای طلبی میزبان را می‌توان در نوع یا کیفیت غذای او هم دید. از میان غذاها فقط به شیر اکتفاء کرده می‌کند: «... او بی‌آنکه به حرف من اعتنائی بکند دوباره گفت: غذای من شیر، شمام می‌خورین؟» (همان، ۱۱۹). از غذا که بگذریم اتاق شخصی وی، معماری و فضای آن و هدف از ساختن آن پر از دلالت‌ها و تداعی‌های روانشناختی مبتنی بر تعامل‌گزینی است:

- «... اطاقی بیضی شکل بود و ظاهراً هیچگونه منفذ نداشت مگر بوسیله دری که بدان باز می‌شد. بدون زاویه و بدون خطوط هندسی ساخته شده و تمام بدنه و سقف و کف آن از مخمل عنابی بود» (همان، ۱۱۸).

- «من هیچ‌وقت در کیف‌های دیگران شریک نبوده‌ام... اما از همه این اشکالات مهم‌تر جوال با آدم‌هاست، شر جامعه گندیده، شر خوراک و پوشاک... من نمی‌تونستم خودم و فراخور زندگی سایرین دریبارم... بالاخره تصمیم گرفتم که اطاقی مطابق میل خودم بسازم، محلی که توی خودم باشم، یه جایی که افکارم پراکنده نشه» (همان، ۱۲۰-۱۱۹).

- «فقط تو این اتاقه که می‌تونم در خودم زندگی بکنم و قوایم به هدر نره... نمی‌تونم تو اطاقی بشینم که پشت سرم پنجره داشته باشه... از روشنائی خوشم نمیاد. جلو آفتاب همه چیز لوس و معمولی می‌شه. ترس و تاریکی منشاء زیبائیس...» (همان، ۱۲۲).

جالب آنکه او نامی هم ندارد تا مبادا با موضوع خطاب دیگری قرار گرفتن یا فراخوانده شدن از جانب دیگری، درگیر پیوند با دیگران شود. بنا به اظهار سوژه منزوی و بی‌نام داستان که در نقش میزبان راوی ظاهر شده است، اولین باریست که با کسی همدم شده است. شبی که

داغ ننگ و گفتمان طرد در ... (پارسا یعقوبی جنبه‌سرای و نجم‌الدین رستم یونس) ۳۴۷

اولین و آخرین پیوند اوست. راوی شب را در آن انزواخانه می‌گذراند. صبح جهت خداحافظی سراغ میزبان می‌رود و می‌بیند که عزلت‌گزینی و انزوای میزبان با مرگ او کامل شده است:

... دیدم میزبانم با همان پیژامه پشت‌گلی، دست‌ها را جلوی صورتش گرفته پاها را توی دلش جمع کرده، به شکل بچه در زهدان مادرش درآمده و روی تخت افتاده. رفتم نزدیک شانه او را گرفتم تکانش دادم، اما او به همان حالت خشک شده بود. هراسان از اتاق بیرون آمدم و به طرف گاراژ رفتم. چون نمی‌خواستم اتومبیل را از دست بدهم. آیا به قول خودش کیسه او به ته کشیده بود؟ آیا این تنهایی که مدح می‌کرد از آن ترسیده بود و می‌خواست شب آخر اقلاً یک نفر در نزدیکی او باشد؟ بعد از همه مطالب، شاید هم این شخص یک نفر خوشبخت حقیقی بوده و خواسته بود این خوشبختی را همیشه برای خودش نگاه دارد و این اتاق هم ایده‌آل او بوده است! (همان، ۱۲۵).

۳.۴ داغ ننگ قبیله‌ای / خویشاوندی

بخشی از هویت ما حاصل مناسبات خویشاوندی اعم از نسبی و سببی است که می‌تواند به شکل مثبت یا منفی در برساخت پایگاه اجتماعی نقش داشته باشد. بر همین اساس است که بورديو در طبقه‌بندی انواع سرمایه، یکی از وجوه آن را ذیل سرمایه اجتماعی که بر انواع نسبت‌های خویشاوندی و غیرخویشاوندی اشاره دارد، صورتبندی می‌کند (مؤید حکمت، ۱۳۹۵: ۲۷). سرمایه اجتماعی را می‌توان همان قدرت شبکه‌ای دانست که در مقابل قدرت سلسله‌مراتبی قرار می‌گیرد و نیل فرگوسن برای تفکیک آن دو از استعاره «برج و میدان» بهره می‌گیرد (۱۳۹۹: ۶۸-۵۵). سرمایه‌ای اجتماعی که برآمده از انواع پیوستارها و اتصالات اجتماعی است، میدانی از قدرت/اعتبار را برای فرد فراهم می‌آورد. البته محدوده/مصادق‌های سرمایه اجتماعی بورديو کمتر و کوچک‌تر از دایره قدرت شبکه‌ای مورد نظر فرگوسن است؛ از سوی دیگر داغ‌ننگ قبیله‌ای مورد نظر گافمن از اینکه صرفاً بر پیوندهای خویشاوندی اطلاق دارد، شمول سرمایه اجتماعی مورد نظر بورديو را ندارد. سرمایه اجتماعی فراتر از روابط خویشاوندی بر روابط اجتماعی غیرخویشاوندی هم دلالت دارد. مع الوصف روابط قبیله‌ای/خویشاوندی در مقام نوعی قدرت/سرمایه اجتماعی است که خلل یا ضعف آن به مثابه شکلی از داغ ننگ مفروض است.

یکی از مصادق‌های شاخص داغ‌ننگ قبیله‌ای در داستان‌های هدایت، سوژه اصلی داستان «حاجی مراد» یعنی خود حاجی مراد است. داستان با بخشی از زندگی روزمره او شروع

می‌شود. حاجی مراد، مردی بازاریست. ظاهراً از اعتبار نسبی برخوردار است. یدک «حاجی» را به همراه می‌کشد. همه بازاریان به او احترام می‌گذارند خود نیز شیفته خویشتن است:

حاجی مراد به چابکی از سکوی دکان پایین جست، کمرچین قبای بخور را تکان داد، کمر بند نقره‌اش را سفت کرد، دستی به ریش حنابسته خود کشید، حسن شاگردش را صدا زد، باهم دکان را تخته کردند... سلانه سلانه به راه افتاد. هر قدمی که بر میداشت کفش‌های نو او غژغژ صدا می‌کرد. در میان راه بیشتر دکاندارها به او سلام و تعارف می‌کردند... (هدایت‌الف)، (۲۵۳۶:۲۸).

اما همه این‌ها ظاهر ماجراست. او از داغ ننگ بی‌اعتباری خانوادگی در عذاب است. خانواده حاجی مراد در زمان کودکی او دچار آوارگی شده، ناپدید می‌شوند و این رخداد، همچون یک رسوایی در پس ذهن او جا می‌گیرد:

... وقتی بچه بود و پدرش مرد، مادر او مطابق وصیت پدرش خانه و همه دارائی آنها را فروخت، پول طلا کرد و بنه‌کن رفتند به کربلا. بعد از یکی دو سال پول‌ها خرج شد و به گدایی افتادند، تنها حاجی به هزار زحمت خودش را رسانیده بود به عمویش در همدان (همان، ۲۸).

بعدها هم که بزرگ شده بود در طلب آنها برآمده، خبری از آنان نمی‌یابد: «... او در این شهر هیچ خویش و قومی نداشت، دو سه بار هم جویای حال مادر و خواهرش که در کربلا به گدایی افتاده بودند، شده بود، اما از آنها هیچ خبر و اثری پیدا نکرده بود (همان، ۲۸).» حاجی مراد برای جبران داغ ننگ بی‌خانمانی و آوارگی خانوادگی، سخت دل‌بسته عنوان «حاجی» می‌شود: «بیشتر دکاندارها ... می‌گفتند حاجی سلام... حاجی خدمت نمی‌رسیم؟... از این حرف‌ها گوش حاجی پر شده بود و یک اهمیت مخصوصی به لغت حاجی می‌گذاشت، به خودش می‌بالید و...» (همان، ۲۸). از قضا این یدک هم عاریتی است و داغ دیگری بر داغ بی‌اعتباری خانوادگی او می‌افزاید: «این لغت برای او حکم یک لقب بزرگ را داشت در صورتی که خودش می‌دانست به مکه نرفته است» (همان، ۲۸) حاجی که پس از فلاکت خانواده در کربلا خود را به عمویش می‌رساند: «اتفاقاً عموی او مرد و چون وارث دیگری نداشت همه دارائی او رسیده بود به حاجی، و چون عمویش در بازار به حاجی معروف بود، این لقب با دکان به او ارث رسید» (همان، ۲۸).

تمامی ژست‌های حاجی مراد با خطاب حاجی که از مردم دریافت می‌کند، مأمنی برای پوشاندن داغ ننگ اوست، اتفاقاً موفق هم هست اما در حریم خانه نمی‌تواند از نقاب‌های

داغ ننگ و گفتمان طرد در ... (پارسا یعقوبی جنبه‌سرای و نجم‌الدین رستم یونس) ۳۴۹

مذکور، بهره‌چندانی ببرد. او گاه گاه با زنش دعوا می‌کرد و زن نیز بر داغ‌های او انگشت می‌گذاشت:

... برو برو، حاجی دروغی! تو حاجی هستی؟ پس چرا مادر و خواهرت در کربلا از گدایی هرزه شدند. من را بگو که وقتی مشهدی حسین صراف از من خواستگاری کرد زنش نشدم و آمدم زن تو بی‌قابلیت شدم! حاجی دروغی! (همان، ۲۹).

از قضا روزی که از مغازه بر می‌گشت، جملات مذکور را بیاد می‌آورد. در همین اثنا زن دیگر را با زن خود اشتباه می‌گیرد. با او ضرب و شتم می‌کند و برای خطا رخ داده، هم شلاق می‌خورد هم مجبور می‌شود جریمه بپردازد. در نهایت از فرط استیصال برآمده از داغ ننگ، دو روز بعد از آن ماجرا زنش را طلاق می‌دهد و از این طریق گفتمان طرد برآمده از داغ ننگ، آوارگی و بی‌خانمانی با شلاق، جریمه و از دست دادن زن، تکمیل می‌شود.

۵. نتیجه‌گیری

از منظر نوع داغ ننگ، راوی داستان‌های هدایت داغ‌خوردگی سوژه‌ها را در هر سه دسته رایج یعنی تنانه، شخصیتی/روانی و قبیله‌ای/خویشاوندی صورت‌بندی کرده است. متنی هم‌سو با جهان معرفتی فردگرای معاصر، برساخت داغ ننگ تنانه و شخصیتی/روانی از گستردگی و تنوع بیشتری برخوردار است. داغ ننگ تنانه در داستان‌های موضوع بحث در قالب دو نوع بدشکلی/نارسایی چهره-مانند آبجی‌خانم و شریف-و قامت-همچون داود گوژپشت-بازنمایی شده است که شخصیت آنها را به شکلی دو شقه‌شده، میان انکار/تصعید وضعیت ناگوار یا پذیرش آن قرار می‌گیرد. در نهایت، راه‌اخیر را انتخاب کرده؛ به زوال زیستی یا پریشانی روانی سوق داده می‌شوند. افزون بر این، شکلی از داغ ننگ تنانه در داستان‌های هدایت وجود دارد که بی‌آنکه بر بدشکلی/نارسایی جسمی استوار باشد، با تکیه بر فقدان مفروض در باب جنس/عورت سوژه‌های زنانه مانند شهربانوی داستان حاجی مراد و عصمت‌السادات داستان علویه خانم سامان یافته است. پیامد این شکل از داغ هم‌چیزی جز محوشدن سوژه داغ‌خورده نیست؛ وضعیتی که در آن شهربانو نه تنها در مقام دیگری فرصت حضور ندارد حتی در مقام ناظر هم نیست. با این حال حکم طلاق بر وی جاری می‌شود و رانده می‌شود یا عصمت‌السادات که با سکوتی خودانگیخته، خاموشی بدنش را می‌پذیرد.

داغ ننگ شخصیتی / روانی سوژه‌های داغ‌خورده داستان‌های هدایت هم بر مبنای دو شکل از تضاد درونی / عصبی یعنی مهرطلبی - حسن داستان دن‌ژوان - و انزو اطلبی - میزبان داستان تاریک‌خانه - می‌توان دید. وضعیت‌های روانی‌ای که هریک از آنها را با رویه‌ای خاص به دامن گفتمان طرد می‌غلطانند. از میان انواع داغ ننگ بازنمایی شده در داستان‌های مورد نظر، نوع قبیله‌ای / خویشاوندی نسبت به بقیه کمرنگ‌تر است دلیل این امر را شاید در هم‌سویی آن با جهان اشرافی که بر سرمایه‌های برون‌فردی و موروئی استوار است، باید جست. در حالی که دغدغه راوی داستان‌های هدایت هم‌سو با فردیت‌گرایی جهان معاصر بیشتر بر داغ ننگ‌های برآمده از جهان فردی سوژه‌ها متمرکز است. مراد داستان حاجی مراد، نمونه شاخص این نوع از داغ ننگ است که با وجود تلاش فراوان برای درمان مانند از داغ ننگ؛ بر حسب یک اتفاق شلاق می‌خورد، جریمه می‌دهد، زنش را از خود می‌راند؛ رخدادی که یکجا سرمایه جسمی، مالی و عاطفی او را به باد می‌دهد.

افزون بر این، مبنای شکل‌گیری برخی از داغ ننگ‌های مذکور همچون وضعیت شریف داستان بن‌بست و داود گورپشت به مثابه امر پیشینی یا فلسفی می‌نماید و در مواردی هم اساس داغ ننگ سوژه‌هایی همچون آبجی خانم، عصمت‌السادات، حسن و حاجی مراد امری تاریخی بوده؛ برساخته‌ای اجتماعی-فرهنگی و برآمده از فهم / سلیقه آن عصر است. آنچه مهم می‌نماید این است که بازنمایی همه موارد مذکور، از یک سو، حاکی از استیصال بشر کنونی در کنار تشخص و استقلال برآمده از فردیت‌گرایی معاصر است، از سوی دیگر، حاوی وجوهی از پرسش / اعتراض‌های فلسفی و اجتماعی است که پیشتر به این شکل صورت‌بندی نشده‌اند. البته از این نکته هم نباید غافل بود که در همه روایت‌های فوق، موضع مؤلف پنهان متن‌ها یعنی صدای انکارگرا / منزوی که در نگاه و صدای کارگزاران درون‌متنی جاری شده، بخشی از باور یا موضع صادق هدایت در مقام مؤلف تاریخی است. او خود، همزمان از برساختگان و سازندگان آن صدا در داخل پارادایم معرفتی اومانستی / مدرن است. بر همین اساس در روایت‌های مذکور، بیشتر بر وجه تقدس‌زدایانه انسان / فرد در قالب انواع داغ ننگ متمرکز شده است.

کتاب‌نامه

آرگایل، مایکل (۱۳۹۳) روان‌شناسی پیام‌رسانی حرکات بدن، ترجمه مرجان فرجی، تهران: جوانه رشد.
آرمسترانگ، جان (۱۳۹۳) قدرت پنهان زیبایی: چرا خوشبختی در نگاه تماشاگر نهفته است؟، ترجمه سهیل سُمی، تهران: ققنوس.

داغ ننگ و گفتمان طرد در ... (پارسا یعقوبی جنبه‌سرای و نجم‌الدین رستم یونس) ۳۵۱

ادگار، اندرو (۱۳۹۸) «نظریه کنش»، مفاهیم بنیادی مطالعات فرهنگی، اندرو ادگار و پیتر سجویک، ترجمه مهرا مہاجر و محمد نبوی، تهران: آگاه، صص ۲۷۹-۲۷۸.

اسون، پل-لوران (۱۳۸۶) واژگان فروید، ترجمه کرامت موللی، تهران: نی.

بوردیو، پی‌یر (۱۳۹۳) تمایز: نقد اجتماعی قضاوت‌های ذوقی، ترجمه حسن چاوشیان، تهران: ثالث.

جنکینز، ریچارد (۱۳۹۴) هویت اجتماعی، ترجمه تورج یاراحمدی، تهران: پردیس دانش.

چاندران، راما (۱۳۹۹) مغز سخن‌چین، ترجمه معصومه ملکیان، تهران: سایلاو.

حاتمی، سعید و فاطمه برکات (۱۳۹۵) «تحلیل شخصیت‌های اصلی در ده داستان کوتاه هدایت بر مبنای نظریه مزلو»، مطالعات ایرانی، شماره ۲۹، صص ۹۱-۱۱۰.

خالندی‌شیلان‌آباد، علی و حاتم قادری (۱۳۹۹) «بی‌خانمانی استعلایی: ملالت و رمانتیسزم در آثار هدایت»، پژوهش سیاست نظری، شماره ۲۸، صص ۵۷-۸۰.

علیزاده، ناصر و طاهره نظری‌انامق (۱۳۹۰)، «نقد شخصیت در آثار و داستان صادق هدایت»، نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز، سال ۵۴، شماره ۲۲۳، صص ۱۹۰-۱۵۱.

فرگوسن، نیل (۱۳۹۹) برج و میدان: جدال سلسله مراتب و شبکه بر سر قدرت جهانی، ترجمه زهرا عالی.

فروید، آنا (۱۳۸۲) من و ساز و کارهای دفاعی، ترجمه محمد علی‌خواه، تهران: مرکز.

فریزر، جیمز جرج (۱۳۸۳) شاخه زرین: پژوهشی در جادو و دین، ترجمه کاظم فیروزمند، تهران: آگاه.

کرون، پاتریشیا (۱۳۹۵) جامعه‌های ماقبل صنعتی: کالبدشکافی جهان پیشامدرن، ترجمه مسعود جعفری. تهران: ماهی.

کلرو، ژان-پیر و (۱۳۸۵) واژگان لکان، ترجمه کرامت موللی، تهران: نی.

گافمن، اروینگ (۱۳۹۲) داغ ننگ: چاره‌اندیشی برای هویت ضایع شده، ترجمه مسعود کیانپور، تهران: مرکز.

گافمن، اروینگ (۱۳۹۱) نمود خود در زندگی روزمره، ترجمه مسعود کیانپور. تهران: مرکز.

گرنفل، مایکل (۱۳۹۳) مفاهیم کلیدی پی‌یر بوردیو، ترجمه محمد مهدی لیبی، تهران: افکار.

گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸) جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نی.

لاوسون، برایان (۱۳۹۱) زبان فضا، ترجمه علیرضا عینی‌فر و فواد کریمیان، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

لو بروتون، داوید (۱۳۹۲) جامعه‌شناسی بدن، ترجمه ناصر فکوهی، تهران: ثالث.

مؤید حکمت، ناهید (۱۳۹۵) سرمایه فرهنگی: درآمدی بر رویکرد نظری و روش‌شناسی بوردیو، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

هال، ادوارد. تی (۱۳۷۶) بعد پنهان، ترجمه منوچهر طبیبیان، تهران: دانشگاه تهران.

هدایت (الف)، صادق (۲۵۳۶) زنده بگور، تهران: جاویدان.

هدایت (ب)، صادق (۲۵۳۶) سگ ولگرد، تهران: جاویدان.

- هدایت (ج) صادق (۲۵۳۶)، علویه خانم و ولنگاری، تهران: جاویدان.
- هورنای، کارن (الف) (۱۳۷۳) تضادهای درونی ما، ترجمه محمد جعفر مصفا، تهران: بهجت.
- هورنای، کارن (ب) (۱۳۷۳) عصبیت و رشد آدمی، ترجمه محمد جعفر مصفا، تهران: بهجت.
- هولمز، ماری (۱۳۸۷) جنسیت و زندگی روزمره، ترجمه محمد مهدی لیبی، تهران: نقد افکار.
- یعقوبی جنبه‌سرای، پارسا و مرجان کامیاب (۱۳۹۹) «خطاب و فراخوانی جنسیتی سوژه‌ها در داستان‌های صادق هدایت»، نقد و نظریه ادبی، سال پنجم، دوره دوم، پیاپی ۱۰، صص ۲۷۷-۲۹۸.
- یول، جورج (۱۳۸۳) کاربردشناسی، ترجمه محمد مهدی زاده‌مهدیرجی و منوچهر توانگر، تهران: سمت.

- Rouse, Matthew H.(2002).Christ & Stigma, Biola University, Faculty Integration Seminar, Summer.
- Argyle, Michael (2014). "Psychology of Body Language Communication", translated by Marjan Faraji, Tehran: Javan-e Roshd.
- Armstrong, John (2014). "The Hidden Power of Beauty: Why Happiness is Hidden in the Viewer's Gaze?", translated by Soheil Soumi, Tehran: Ghoghno.
- Edgar, Andrew (2019). "Action Theory", Fundamental Concepts in Cultural Studies, Andrew Edgar and Peter Sedgwick, translated by Mehran Mahajer and Mohammad Nabavi, Tehran: Agah, pp. 278-279.
- Assoun, Paul-Laurent (2007). "Freudian Vocabulary", translated by Karamat Moulli, Tehran: Ney.
- Bourdieu, Pierre (2014). "Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste", translated by Hasan Chavoshian, Tehran: Sthalat.
- Jenkins, Richard (2015). "Social Identity", translated by Touraj Yarahmadi, Tehran: Pardis Danesh.
- Chandran, Rama (2020). "The Brain's Wordsmith", translated by Masoumeh Malekian, Tehran: Sialav.
- Hatami, Saeed and Fatemeh Barkat (2016). "Analysis of Main Characters in Ten Short Stories of Hedayat based on Maslow's Theory", Iranian Studies, No. 29, pp. 91-110.
- Khalandi-Shilanaabad, Ali and Hatem Ghaderi (2020). "Aesthetic Homelessness: Boredom and Romanticism in Hedayat's Works", Theoretical Policy Research, No. 28, pp. 57-80.
- Alizadeh, Naser and Tahere Nazari-Anamagh (2011). "Character Critique in the Works and Stories of Sadegh Hedayat", Journal of Literature and Humanities, University of Tabriz, Vol. 54, No. 223, pp. 151-190.
- Ferguson, Neil (2020). "Tower and Field: The Struggle of Hierarchies and Networks over Global Power", translated by Zahra Aali.
- Freud, Anna (2003). "Me and the Defensive Mechanisms", translated by Mohammad Ali Khwah, Tehran: Markaz.
- Fraser, James George (2004). "The Golden Branch: Research on Magic and Religion", translated by Kazem Firoozmand, Tehran: Agah.
- Cron, Patricia (2016). "Pre-Industrial Societies: Dissecting the Pre-Modern World", translated by Masoud Jafari, Tehran: Mahi.

- Clerot, Jean-Pierre (2006). "Lacanian Vocabulary", translated by Karamat Moulli, Tehran: Ney.
- Goffman, Erving (2013). "The Stigma: Coping with Lost Identity", translated by Masoud Kianpour, Tehran: Markaz.
- Goffman, Erving (2012). "The Presentation of Self in Everyday Life", translated by Masoud Kianpour, Tehran: Markaz.
- Grenfell, Michael (2014). "Key Concepts of Pierre Bourdieu", translated by Mohammad Mahdi Labibi, Tehran: Afkar.
- Giddens, Anthony (1999). "Sociology", translated by Manouchehr Saboori, Tehran: Ney.
- Lawson, Brian (2012). "The Language of Space", translated by Alireza Einifar and Fouad Karimian, Tehran: University of Tehran Press.
- Le Breton, David (2013). "Sociology of the Body", translated by Nasser Fakouhi, Tehran: Sthalat.
- Moayyed Hakmat, Nahid (2016). "Cultural Capital: An Introduction to Bourdieu's Theoretical Approach and Methodology", Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies.
- Hall, Edward T. (1997). "Hidden Dimension", translated by Manouchehr Tabibian, Tehran: University of Tehran.
- Hedayat, Sadegh (1977). "Zende Be-goor", Tehran: Javidan.
- Hedayat, Sadegh (1977). "Sag-e Velgard", Tehran: Javidan.
- Hedayat, Sadegh (1977). "Alaviyeh Khanom va Valangari", Tehran: Javidan.
- Horne, Karen (1994). "Our Inner Contradictions", translated by Mohammad Jafar Mosafer, Tehran: Bahjet.
- Horne, Karen (1994). "Nervousness and Human Growth", translated by Mohammad Jafar Mosafer, Tehran: Bahjet.
- Holmes, Mary (2008). "Gender and Everyday Life", translated by Mohammad Mahdi Labibi, Tehran: Naghd Afkar.
- Yaghoobi Janbeh saraei, Parsa and Marjan Kamyab (2020). "Gender Addressing and Invocation in Sadegh Hedayat's Stories", Literary Criticism and Theory, Vol. 5, No. 2, pp. 277-298.
- Yule, George (2004). "Applied Psychology", translated by Mohammad Mehdi Zadeh Mahdiraji and Manouchehr Tavangar, Tehran: Samt.